

FOREIGN POLICY INSTITUTE

Special Issue

*Contemporary Security Challenges in
Eurasia: Geoeconomics, Armed Conflict, and
Human Mobility / Avrasya'da Güncel
Güvenlik Sorunları: Jeoekonomi, Silahlı
Çatışmalar ve İnsan Hareketliliği*

ISSN 0378-3855

9 770378 385009

YAYIN KURULU - EDITORIAL BOARD

Emeritus Prof. Dr. İlder TURAN

Prof. Dr. Meliha BENLİ ALTUNIŞIK

Büyükelçi (E) Hüseyin DİRİÖZ

Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr. Birgül DEMİRTAŞ

Dr. Öğretim Üyesi Sina KISACIK

BİLİM VE DANIŞMA KURULU - SCIENTIFIC AND ADVISORY BOARD

Doç Dr. Cihan DİZDAROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi. Ceyhun ÇİÇEKÇİ

Dr. Teoman Ertuğrul TULUN

Doç Dr. Volkan İPEK

Dr. Öğr. Üyesi. Gülriz ŞEN

BAŞ EDİTÖR - EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Tarık OĞUZLU

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ - MANAGING EDITOR

Doç. Dr. Ali Oğuz DİRİÖZ

DPE KOORDİNATÖRÜ - FPI COORDİNATÖR

Cem Tuna AKSU

TASARIM - DESIGN

Cennet BADAS

CONTENTS / İÇERİK

4

Berna Sarıca

Social Sciences University of Ankara

NADİR TOPRAK ELEMENTİ KRİZLERİ BAĞLAMINDA
AB İÇİN ORTA ASYA'NIN ARTAN JEOKONOMİK
ÖNEMİ

20

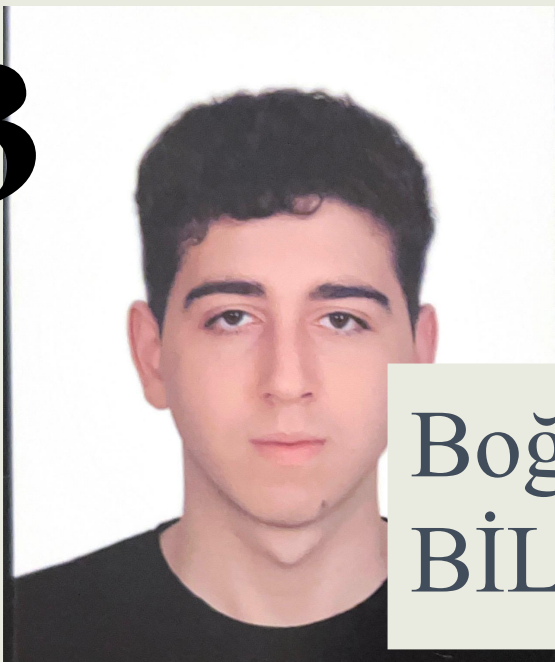
İsmail Tansel US,

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

ERMENİSTAN'IN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NDA ÇOCUK ASKER
KULLANIMI İDDİALARI:

Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Çocuk Hakları Sözleşmeleri
Çerçevesinde Bir İnceleme

43

Boğaçan PERÇİN,

BİLKENT University

HUMAN MOBILITY AND CRISIS MANAGEMENT IN THE BALKANS:
Political Actors and Institutional Responses

NADİR TOPRAK ELEMENTİ KRİZLERİ BAĞLAMINDA AB İÇİN ORTA ASYA'NIN ARTAN JEOKONOMİK ÖNEMİ

Berna SARICA

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
berna.sarica@avim.org.tr, ORCID: 0009-0002-6390-5862

Abstract

This article examines how vulnerabilities in the global rare earth elements (REE) supply chain have turned Central Asia into an increasingly strategic alternative source region for the European Union (EU). The study first discusses the definition, uses, and global distribution of REE reserves and production, highlighting China's dominant position in both mining output and reserve capacity. It then analyses the EU's structural dependence arising from its limited domestic REE reserves and the concentration of demand in key sectors such as automotive, renewable energy, and defence industries. The 2010 Senkaku/Diaoyu Islands crisis is treated as a critical case, illustrating how REEs can be deployed not merely as an economic input but as a geopolitical instrument of pressure. In the final part, the article evaluates Central Asia's REE potential using recent datasets, particularly those provided by the United States Geological Survey (USGS). The findings indicate that the region possesses a substantial yet largely underutilised reserve base, qualifying it as a "dormant potential" in the global supply chain. The study argues that this potential increases Central Asia's geoeconomic relevance for the EU's diversification strategies, while also requiring significant improvements in infrastructure, technological capacity, and international cooperation to be fully realised.

Keywords: rare earth elements, European Union, Central Asia, supply chain vulnerability, geoeconomics

Öz

Bu çalışma, nadir toprak elementleri (NTE) tedarik zincirinde yaşanan kırılganlıkların, Avrupa Birliği (AB) açısından Orta Asya'yı nasıl giderek daha stratejik bir alternatif kaynak bölgesi haline getirdiğini incelemektedir. Çalışmada öncelikle NTE'lerin tanımı, kullanım alanları ve küresel rezerv-üretim dağılımı ele alınmakta;

bu çerçevede Çin'in hem rezerv hem de üretim kapasitesi bakımından belirleyici konumu vurgulanmaktadır. Ardından AB'nin sınırlı NTE rezervlerine karşın otomotiv, yenilenebilir enerji ve savunma sanayii gibi stratejik sektörlerde yoğunlaşan talebi nedeniyle oluşan yapısal bağımlılık ve tedarik kırılganlıkları analiz edilmektedir. 2010 Senkaku/Diaoyu Adaları krizi, NTE'lerin ekonomik bir girdi olmanın ötesinde jeopolitik bir baskı aracı olarak kullanılabileceğinin çarpıcı bir örneği olarak ele alınmaktadır. Son bölümde ise, USGS başta olmak üzere güncel veri setleri ışığında Orta Asya ülkelerinin NTE potansiyeli değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgular, bölgenin yüksek ancak büyük ölçüde atıl durumdaki rezerv kapasitesiyle "uyuyan bir potansiyel" niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Çalışma, bu potansiyelin AB'nin tedarik çeşitlendirme stratejileri bağlamında jeoekonomik önemini artırdığını, ancak bu sürecin hayata geçirilmesinin altyapı, teknoloji ve uluslararası işbirliği gibi alanlarda kapsamlı dönüşümler gerektirdiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: nadir toprak elementleri, Avrupa Birliği, Orta Asya, normalleşme, tedarik zinciri kırılganlığı, jeoekonomi

Giriş

Dünya, hızla değişen ve dönüşen bir yapıya sahiptir. Söz konusu dönüşümün temel itici gücünü teknoloji oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerin sürdürülebilirliği ise büyük ölçüde enerji ve kritik hammadde kaynaklarına erişimle alakalıdır. Günümüzde enerji, yalnızca ekonomik kalkınmanın bir unsuru olmanın ötesine geçerek devletlerin dış politika yönelimlerini ve uluslararası sistemdeki konumlarını belirleyen stratejik bir faktör haline gelmiştir. Bu çerçevede, tarihsel süreçte kömür ve petrol gibi enerji kaynakları etrafında şekillenen güç mücadeleleri, günümüzde yerini giderek kritik mineraller ve nadir toprak elementleri (NTE) etrafında gelişen yeni bir rekabet alanına bırakmaktadır.¹ Nitekim NTE'ler günümüzün yeni petrolü olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Ancak küresel ölçekte nadir toprak elementlerinin üretim ve ihracatının sınırlı sayıda aktörün kontrolünde olması, bu alanda önemli bir bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. Özellikle Çin'in küresel NTE arzındaki baskın konumu, NTE konusunda dışa bağımlı AB için tedarik zincirinde potansiyel kırılganlıklara işaret etmektedir. Bu potansiyel kırılganlığa 2010 yılında Çin ve Japonya arasında patlak veren Senaku/Diaoyu Olayı büyük bir emsal yaratmaktadır. Söz konusu kriz, NTE'lere yönelik tek taraflı bağımlılığın küresel ölçekte ciddi ekonomik ve stratejik riskler barındırdığını açıkça ortaya koymuştur.

Bu bağlamda, nadir toprak elementleri tedarik zincirinde yaşanan kırılganlıklar, alternatif kaynak arayışlarını hızlandırmış ve yeni coğrafyaların stratejik önemini artırmıştır. Özellikle sahip olduğu zengin yer altı kaynakları ile dikkat çeken Orta Asya, bu süreçte giderek daha fazla öne çıkan bir bölge haline gelmektedir. Bölgenin uzun yıllar boyunca küresel tedarik zincirlerinde sınırlı bir rol oynamasına rağmen, mevcut koşullar altında alternatif bir kaynak havzası olarak değerlendirilmesi, Orta Asya'nın jeoekonomik konumunu yeniden tartışmaya açmaktadır.

Bu çerçevede, makalenin temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: Nadir toprak elementleri tedarik zincirinde yaşanan kırılganlıklar, Avrupa Birliği açısından Orta Asya'yı alternatif bir kaynak bölgesi olarak öne çıkarmakta mıdır?

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, küresel NTE tedarik zincirinde ortaya çıkan bağımlılık ve kırılganlık dinamikleri bağlamında Orta Asya'nın alternatif bir kaynak bölgesi olarak artan stratejik önemini analiz etmektir. Bu kapsamda çalışma, NTE'lerin küresel sistemdeki rolünü, Çin'in hakimiyetine dayalı yapısal sorunları ve Orta Asya'nın sunduğu potansiyeli bütüncül bir çerçevede ele almaktadır.

Bu çalışmanın ana argümanı ise, küresel NTE tedarik zincirinde Çin'e olan yüksek bağımlılığın yarattığı kırılganlıkların AB'yi alternatif kaynak arayışlarına yönelttiğidir. Bu çerçevede Orta Asya, sahip olduğu ancak büyük ölçüde henüz ekonomik değere dönüştürülememiş kaynaklarıyla 'uyuyan bir potansiyel' niteliği taşımaktadır.

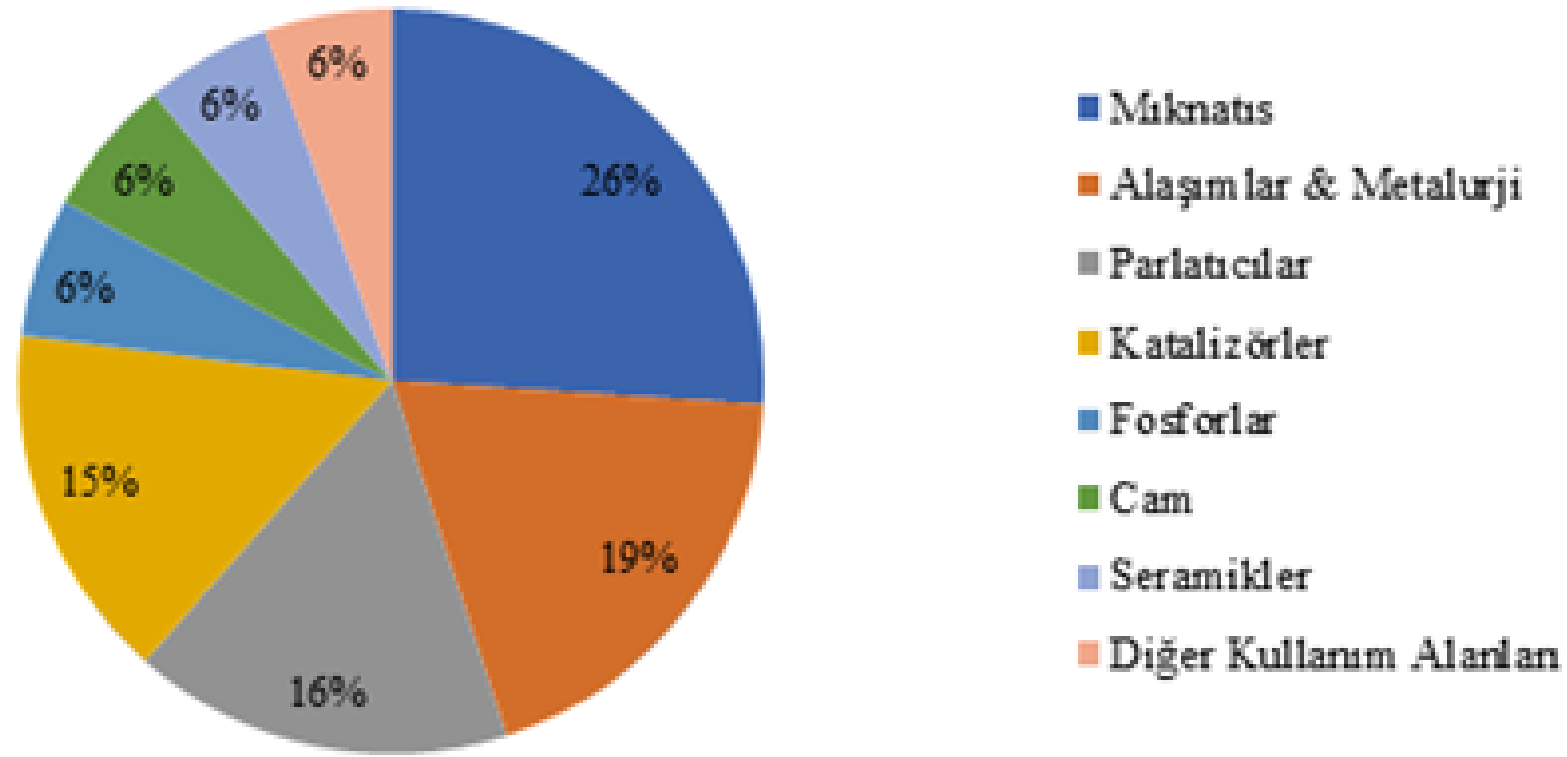
Yöntem olarak ise nitel araştırma yöntemine başvurularak, birincil ve ikincil kaynak analizine başvurulacaktır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde nadir toprak elementlerinin tanımı, kullanım alanları ile küresel ölçekteki rezerv ve üretim dağılımı ele alınmaktadır. İkinci bölümde Avrupa Birliği'nin NTE'ye olan bağımlılığı, bu bağımlılığın üretim yapısına etkileri ve Senaku/Diaoyu Adaları Olayı kapsamında ortaya çıkan tedarik kırılganlıkları analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde ise Orta Asya'nın NTE potansiyeli, küresel tedarik zincirleri bağlamında değerlendirilmektedir.

1) NTE Tanımı, Kullanım Alanları ve Küresel Envanteri

Günümüzde NTE'ler, ileri teknoloji ürünleri, mıknatıslar, alaşımlar ve yeşil enerji sistemlerinin temel bileşenleri arasındadır.³ Akıllı telefonlar ve tabletler gibi tüketici elektroniğinden elektrikli araç bataryalarına kadar geniş bir kullanım alanına sahip olan bu elementler, modern üretim süreçlerinde hayati bir rol oynamaktadır. Bu noktada da trendin yavaş yavaş petrolden NTE'ye kaydığını görmekteyiz.

NTE'lerin Kullanım Alanları

Tablo 1: NTE'lerin Kullanım Alanları⁴

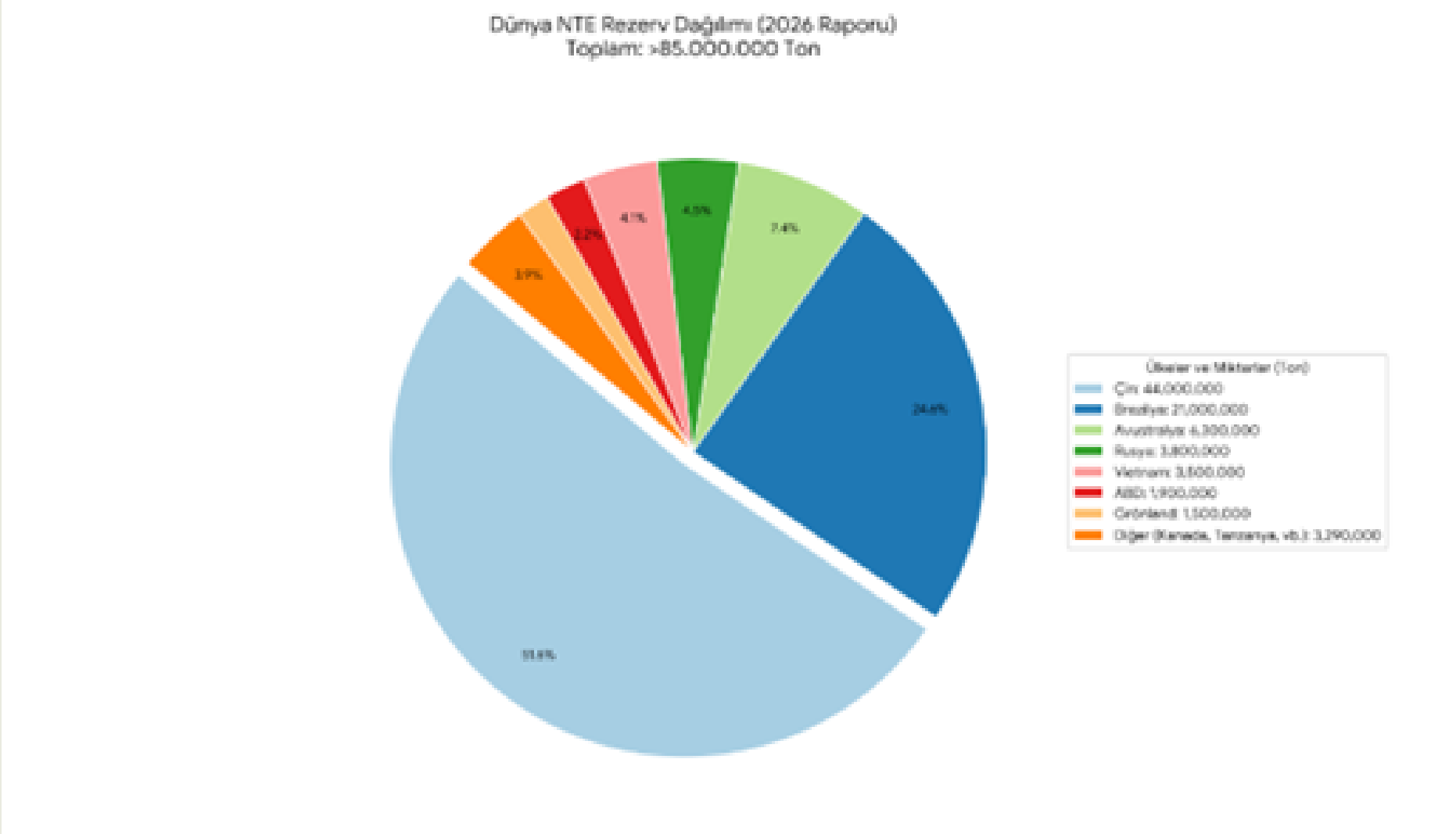
NTE'lerin ne olduğu sorusu ele aldığımızda ise, periyodik tablonun 57–71 numaralı elementlerini oluşturan lantanitler [lantanyum (La), seryum (Ce), praseodimyum (Pr), neodimyum (Nd), prometyum (Pm), samaryum (Sm), evropiyum (Eu), gadolinyum (Gd), terbiyum (Tb), disprozyum (Dy), holmiyum (Ho), erbiyum (Er), tulyum (Tm), iterbiyum (Yb) ve lütesyum (Lu)] ile kimyasal özellikleri benzer olan ve doğada genellikle birlikte bulunan 21 numaralı skandiyum (Sc) ve 39 numaralı itriyum (Y) elementlerinden oluşan bir grubu ifade etmektedir.⁵

1																	2
3	4											5	6	7	8	9	10
11	12											13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54
55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104
Fr		Ra	Ac	Unq	Unp	Unh	Uns	Uo	Una	Uun							Rn
		Lanthanides															
		58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71		
		Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu		
		90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103		
		Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr		
		Light Rare Earths		Heavy Rare Earths													

Tablo 2: Periyodik Cetvelde NTE'ler⁶

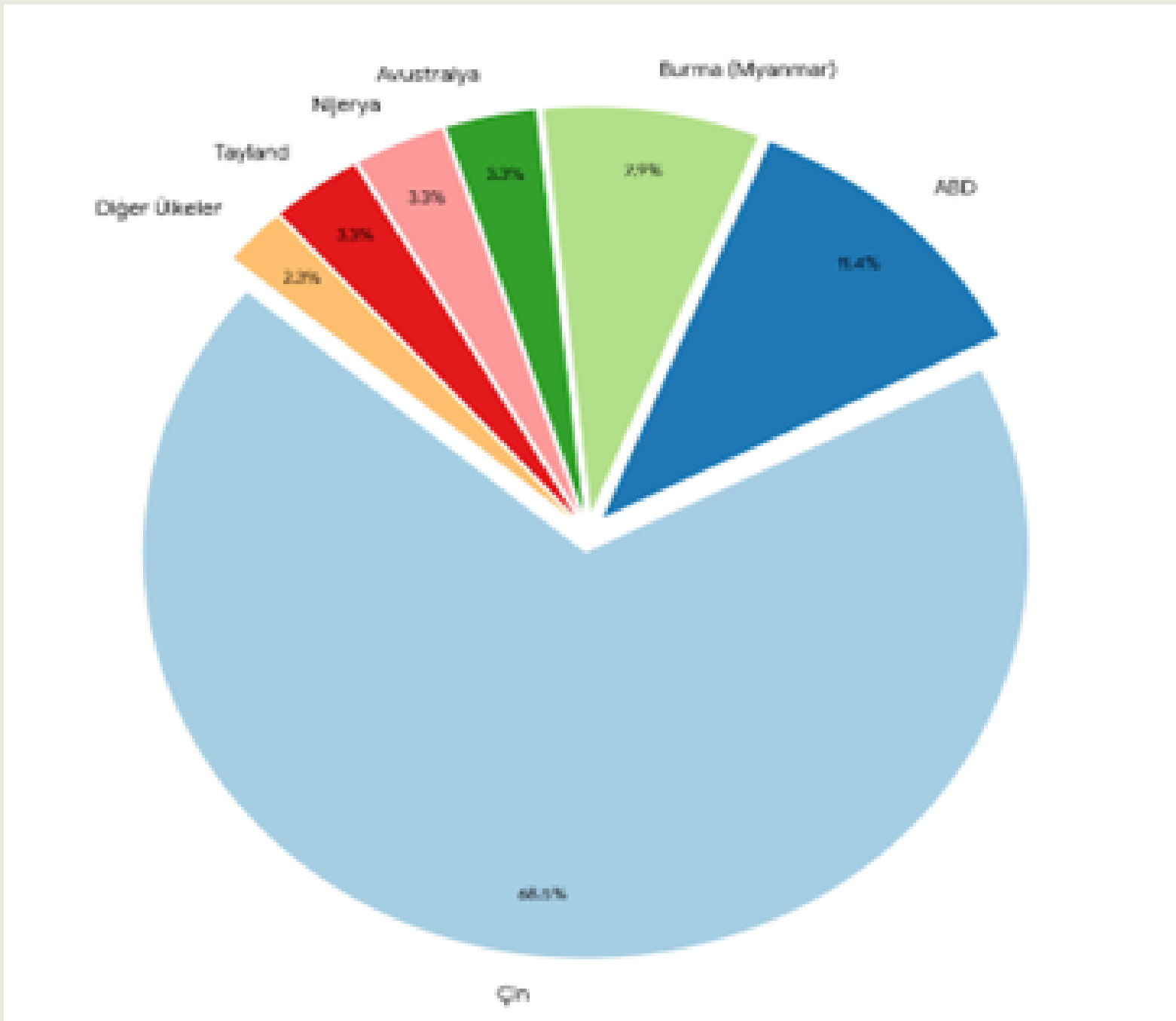
Küresel NTE envanteri değerlendirildiğinde, rezerv büyüklüğü ve madencilik üretimi bakımından Çin'in belirleyici bir nitelikte olduğunu görmekteyiz. ABD Jeolojik Araştırma Kurumu'nun (USGS) Şubat 2026 tarihli verileri, küresel ölçekte NTE rezervlerinin 85 milyon tonun üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.⁷ Bu çerçevede Çin, yaklaşık 44 milyon tonluk rezerviyle toplam rezervlerin yaklaşık % 51'ine sahip olarak küresel sıralamada açık ara ilk sırada yer almaktadır.⁸ Çin'i 21 milyon tonluk rezerv kapasitesiyle Brezilya izlerken, Avustralya 6,3 milyon tonluk

rezerv büyüklüğüyle üçüncü sırada konumlanmaktadır; ancak resmi raporlarda bu miktarın 3,3 milyon ton olarak da ifade edildiği görülmektedir.⁹ Söz konusu ülkeleri 3,8 milyon tonla Rusya ve 3,5 milyon tonla Vietnam takip etmektedir.¹⁰

Tablo 3: Küresel NTE rezerv oranı¹¹

Yine aynı rapora göre NTE maden üretiminin yaklaşık 390 bin ton seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu üretimin 270 bin tonluk kısmını tek başına karşılayan Çin, yaklaşık %69'luk pay ile küresel üretimde belirleyici konumunu sürdürmektedir. Çin'i 51 bin tonluk üretimle Amerika Birleşik Devletleri izlerken, Avustralya 29 bin ton ve Myanmar ise 22 bin tonluk üretim hacmiyle sıralamada yer almaktadır.¹² Bununla birlikte son yıllarda üretim kapasitesini artıran Tayland (4.800 ton), Madagaskar (2.700 ton) ve Nijerya (1.500 ton) gibi ülkeler, küresel tedarik zincirinin çeşitlenmesi bakımından öne çıkan aktörler arasında yer almaktadır.¹³

Tablo 4: Küresel NTE maden üretimi¹⁴

2. Avrupa Birliği'nin NTE Bağımlılığı ve Tedarik Zinciri Kırılganlıkları

Bugün AB sınırları içerisindeki NTE rezervleri, küresel ölçekte değerlendirildiğinde dünya toplam rezervlerinin yaklaşık %0,5 ila %1'i arasında bir paya sahiptir. Ancak bu rezervler AB'nin NTE'ye dayalı üretimini karşılamada yetersizdir.

AB'nin NTE tüketimi ele aldığımızda ise, ağırlıklı olarak otomotiv, yenilenebilir enerji ve savunma teknolojileri gibi stratejik sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Özellikle elektrikli araç üretiminde kullanılan kalıcı mıknatıslar ile rüzgar türbinlerinin jeneratör sistemleri, NTE'lere olan talebin başlıca belirleyicileri arasında yer almaktadır. Bu teknolojilerde kullanılan neodimyum başta olmak üzere bazı elementler, yüksek performans ve verimlilik açısından kritik bir rol oynamaktadır.¹⁵ Bunun yanı sıra, savunma sanayiinde geliştirilen

hassas güdüm sistemleri, radar teknolojileri ve elektronik ekipmanlar da NTE'lerin benzersiz manyetik ve optik özelliklerine dayanmaktadır. Aşağıdaki tabloda AB'nin başlıca NTE tüketimini ve en çok bu tüketimi gerçekleştiren firmalara yer verilmiştir.

AB'de NTE Tüketimi Yapan Dev Markalar		
Sektör	Önemli Markalar	NTE Kullanım Alanı
 Otomotiv	<ul style="list-style-type: none"> Volkswagen Group, BMW, Mercedes-Benz, Renault 	<ul style="list-style-type: none"> Elektrikli araç motorlarındaki (EV) NdFeB mıknatısları.
 Enerji	<ul style="list-style-type: none"> Siemens Gamesa, Vestas 	<ul style="list-style-type: none"> Dev açık deniz rüzgar türbinlerinin jeneratörleri.
 Teknoloji/ Sanayi	<ul style="list-style-type: none"> Bosch, Schaeffler, Philips 	<ul style="list-style-type: none"> Robotik kollar, sensörler, tıbbi cihazlar ve mikro motorlar.
 Savunma	<ul style="list-style-type: none"> Airbus, Thales, Dassault Aviation 	<ul style="list-style-type: none"> Güdümlü füzeler, radar sistemleri ve havacılık bileşenleri.

Tablo 5: AB'de NTE Tüketimi yapan dev markalar

Yukarıdaki tablodan da çıkarılacağı üzere NTE'ler AB için yalnızca ekonomik bir girdi değil, stratejik ve güvenlik boyutu olan kritik bir kaynaktır.

Bu bağlamda AB'nin NTE konusunda dışa bağımlılığını, bilhassa Çin'e bağımlılığını ele aldığımızda karşımıza çok sert bir tablo çıkmaktadır. Bugün AB nadir toprak mıknatıslarının yüzde 98'ini, nadir toprak elementlerinin ise yüzde 85'ini Çin'den ithal ediyor.¹⁶ Bu durum ise AB'nin kalbi olarak niteleyebileceğimiz dev markalar için ontolojik bir tehdittir.

Olası bir diplomatik, ekonomik veya askeri uyuşmazlık durumunda Çin'in NTE ihracatını kesip ambargo uygulama olasılığı ya da fiyatları yukarı çekip enflasyona yol açma olasılığı vardır. Böylesi bir durumda ise AB ekonomik olarak ağır bir krize girip, belki de iyileşemeyecek tahribatlar alma riskiyle karşı karşıyadır. Nitekim bu krizi Çin 2010 yılında Japonya'ya yaşatmıştır.

2010 yılına geldiğimizde ise, Çin ile Japonya arasında donmuş bir uyuşmazlık niteliği taşıyan Senaku/Diaoyu Adaları uyuşmazlığı, Doğu Çin Denizi'nde Çinli bir Balıkçı teknesiyle, Japon Sahil Güvenlik ekipleri arasında yaşanan çarpışmayla yeniden patlak verdi.¹⁷ Çinli kaptanın Japon Hükümeti tarafından suçlu bulunup, tutuklanması üzerine Çin, Japonya'ya karşı NTE ambargosu uyguladı.¹⁸ Ambargo beş yıl boyunca devam etti.

Dünya üzerinde teknoloji devlerinden biri olan Japonya ekonomisi büyük ölçüde otomotiv, elektronik, yapay zeka ve bilgisayar oyunları üretime dayalıdır. Burada ön plana çıkan başlıca markalar; Toyota, Honda, Nissan, Mitsubishi, Canon, Ninento, Toshiba olarak sıralanabilir.¹⁹ Bu tür ileri teknoloji ürünlerinin ve küresel markaların üretimi büyük ölçüde NTE'lere dayanmaktadır. Bu durum, NTE'lerin Japonya ekonomisi açısından kritik bir itici güç ve yapısal bir dayanak oluşturduğunu göstermektedir.

Senaku/Diaoyu Adaları Krizi öncesi, 2009 yılında küresel NTE arzının %98'ini Çin elinde tutuyordu.²⁰ Yine aynı tarihte Japonya NTE'lerin %90'ını Çin'den ithal ediyordu.²¹ İleri teknolojinin kalbini oluşturduğu Japon ekonomisi, Çin'e olan yüksek ithalat oranıyla "quasi-structural" (yarı yapısal) bir bağımlılığa sahipti.²²

2010 yılında Çin'in hayata geçirdiği ihracat kısıtlamaları, başta Toyota, Hitachi, Mitsubishi ve Nintendo gibi yüksek teknoloji üreticileri olmak üzere çok sayıda Japon sanayi kuruluşunun hammadde tedarik zincirinde ciddi kesintilerle karşılaşmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan bu arz darboğazı, Japonya'nın yüksek katma değerli teknoloji sektöründeki yerleşik küresel liderliğini ve rekabet avantajını zayıflatma riskini doğurdu. Bu gelişmeler karşısında Japonya, ekonomik güvenlik politikalarını kapsamlı biçimde yeniden yapılandırma gereği duydu.

Çin'in NTE'leri ambargo ile 'ekonomik bir silah' olarak kullanması, Japonya'nın ulusal stratejisinde 'ekonomik güvenlik' merkezli köklü bir revizyona yol açmıştır. Bunun üzerine Japonya Çin'e olan NTE bağımlılığını minimize etmek için Avustralya, Hindistan ve ABD gibi ülkelerle stratejik ortaklıklar tesis etmeye başladı.²³ Böylece Japonya NTE ithalat kalemlerini arttırarak, Çin'e karşı NTE bağımlılığını belirli bir ölçüde azaltmayı başarmıştır. Bu gelişmenin yanında eş zamanlı bir şekilde NTE geri dönüşümü, ikame materyal geliştirme çalışmaları ve stratejik rezervlerin tahkimi gibi teknolojik savunma mekanizmaları yürürlüğe sokulmuştur.²⁴ Tüm bunlara ek olarak Toyota, Hitachi ve TDK gibi küresel ölçekli Japon firmaları da hammadde

arz güvenliğini sağlamak ve ihracat bariyerlerini aşmak amacıyla, NTE işleme operasyonlarını doğrudan kaynağın bulunduğu Çin coğrafyasına kaydırarak 'yerinde üretim' stratejisini benimsemişlerdir.²⁵

Ancak Senaku/Diaoyu Adaları Uyuşmazlığı sadece Japonya üzerinde etkili olmamıştır. Bu uyuşmazlık aslında tıpkı Japonya gibi Çin'e karşı yapısal bağımlı olan diğer ülkeleri de etkilemiştir ve o ülkeler için bir emsal niteliği oluşturmuştur. Bu bağlamda New York Times ekonomisti Paul Krugman, Çin'in bu tutumunu ağır bir tonda eleştirmiştir. Çin'in NTE ambargosunun, aslında Çin'in en küçük bir diplomatik tahrikte bile 'ekonomik savaş' çıkarmaya yatkın olduğunun somut bir kanıtı olduğunu ileri sürmüştür.²⁶

AB bu bağlamda, Çin'e karşı NTE bağımlılığını azaltmak için ilk olarak 2021 yılında Global Gateway Projesi ile potansiyel NTE ve diğer enerji kaynaklarının lojistik sorununu çözmeye odaklanmıştır. Bunun yanında projenin temel amacı, AB'nin dünya genelinde stratejik altyapı yatırımları yoluyla ekonomik, siyasi ve jeoekonomik etkisini artırmak ve alternatif bir küresel model sunmaktır.²⁷

Global Gateway Projesinin hemen ardından AB, 16 Mart 2023'te Kritik Hammaddeler Yasasını çıkarmıştır. Burada temel amaç AB Tek Pazarını güçlendirmek ve hammadde arz güvenliğini garanti altına almaktır.²⁸ Bu bağlamda dört ana hedef belirlenmiştir. Bunlar; hammaddelerin çıkarılması, işlenmesi ve geri dönüşüm kapasitelerinin artırılması, arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi, risk izleme ve azaltma mekanizmaları oluşturmak ve son olarak üretim ve tüketim süreçlerinin döngüsel ekonomi ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesidir.

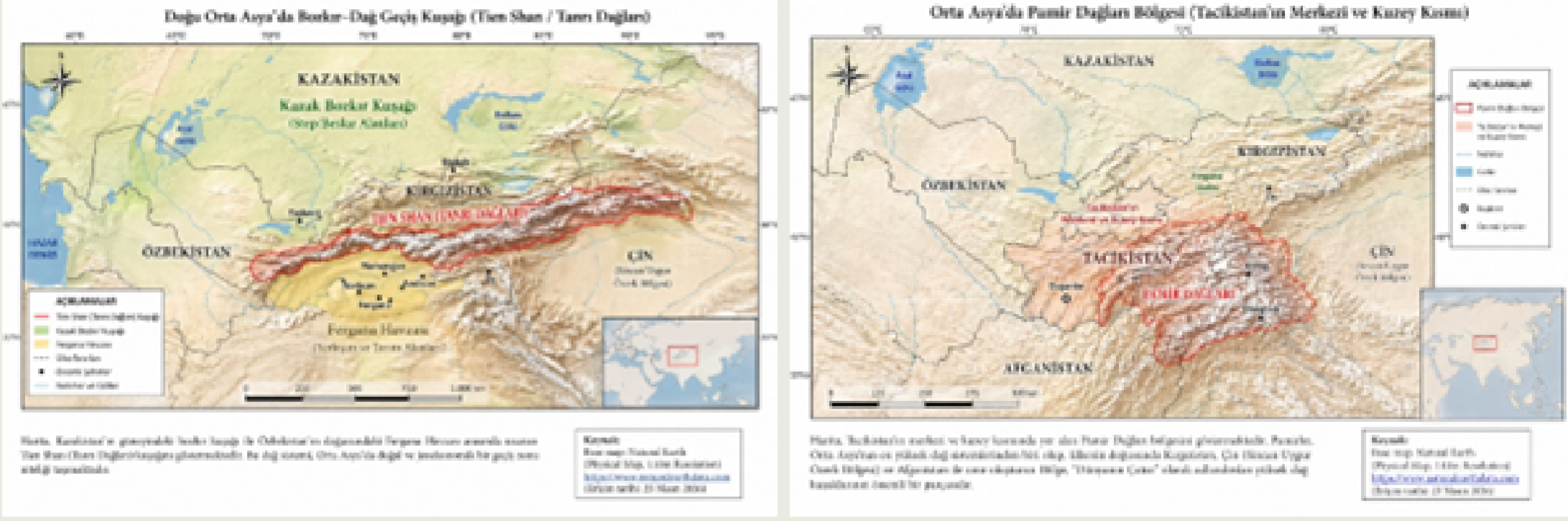
Tüm bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, AB'nin nadir NTE alanında Çin'e olan yüksek bağımlılığının enerji güvenliği açısından ciddi bir kırılganlık yarattığı anlaşılmaktadır. Nitekim 2010 yılında yaşanan Senkaku/Diaoyu Adaları Anlaşmazlığı, bu tür bağımlılık ilişkilerinin gelecekte doğurabileceği krizlere somut bir örnek teşkil etmiştir. Bu çerçevede AB, tedarik kaynaklarını çeşitlendirme yönünde bir strateji benimsemiş; ancak bu süreci hayata geçirmeden önce, Global Gateway girişimi ile Kritik Hammaddeler Yasası gibi politika belgelerini yayımlayarak gerekli kurumsal ve stratejik altyapıyı oluşturmuştur.

3) Uyuyan Bir Potansiyel Olarak Orta Asya

Orta Asya'nın jeoekonomik potansiyelini incelediğimizde, karşımıza devasa bir uyuyan potansiyel çıkmaktadır. Amerika Jeoloji Kurumunun (USGS) 2017'de yayınladığı verilere göre, bölgede toplam 384 adet NTE ve nadir elementleri içeren saha keşfedilmiştir.²⁹ Bu sahalardan; ve Pamir Dağı'nda bulunmaktadır.

- 160 tanesi Kazakistan'da
- 87 tanesi Özbekistan'da
- 75 tanesi Kırgızistan'da
- 60 tanesi Tacikistan'da ve
- 2 tanesi Türkmenistan'da keşfedilmiştir.³⁰

Orta Asya'da bahsedilen bu sahalar yoğun olarak Tien Shan (Tanrı) Dağları

Tablo 6: Tien Shan Dağları³¹

Tablo 7: Pamir Dağları³²

Ancak söz konusu sahaların önemli bir kısmında rezerv büyüklüğüne ilişkin kesin ve güvenilir verilerin bulunmaması, bölgenin potansiyelinin tam anlamıyla ortaya konulmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, mevcut sahaların büyük ölçüde keşif aşamasında kalması, ileri işleme ve üretim kapasitesinin sınırlı olması, Orta Asya'nın küresel NTE tedarik zincirindeki rolünü henüz ikincil bir konumda tutmaktadır.

Bu durum, bölgenin sahip olduğu kaynak zenginliğine rağmen, ekonomik ve teknolojik kapasite eksiklikleri nedeniyle bu potansiyeli etkin bir şekilde kullanamadığını göstermektedir. Dolayısıyla Orta Asya, mevcut koşullar altında yüksek rezerv potansiyeline sahip olmakla birlikte, bu potansiyelin henüz tam anlamıyla ekonomik değere dönüştürülemediği bir “uyuyan potansiyel” olarak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, bölgede tespit edilen sahaların bir kısmında tonaj verileri belirlenmiş olmakla birlikte, önemli sayıda sahada bu verilerin henüz kesinleşmemiş olması, Orta Asya'nın toplam NTE potansiyelinin tam olarak ölçülemediğini göstermektedir.

Orta Asya'da NTE İçeren Maden Projeleri ve Durum Analizi				
ÖLKE	SAHA ADI	ÖLÇEK (KATEGORİ)	PROJE DURUMU	KRİTİK ELEMENTLER
Özbekistan	Muruntau	Çok Büyük	● Aktif Altın Madeni	Au, Ag, W, NTE
Kırgızistan	Kutessai II	Büyük-Çok Büyük	● Yeniden Yapılanma	NTE, Pb, Zn, Sn
Tacikistan	Dara-i-Ploz	Büyük	● Arama Aşaması	Sr, Ba, NTE
Tacikistan	Karategin	Büyük	● Zuhur	U, P, Zr, Th, NTE
Özbekistan	Alendy	Büyük	● Aktif Uranyum	U, Se, NTE, Sc
Kazakistan	Kosachinoe	Büyük	● Arama Aşaması	U, P, Zr, Th, NTE
Kazakistan	Losevskoe	Büyük	● Zuhur	Zr, Ta, Nb, F, NTE
Özbekistan	Jantuar	Büyük	● Aktif Uranyum	U, V, Mo, Au, NTE
Kırgızistan	Koksor	Orta	● Zuhur	U, P, Zr, Sr, NTE
Kazakistan	Taishek	Orta	● Arama Aşaması	NTE, U, Th

● Aktif: Üretimde olan proje ● Arama: Erken aşama çalışmaları devam ediyor ● Zuhur: Potansiyel varlığı belirlenmiş

Not: Ölçek kategorileri proje raporları, kaynak dayanakları ve teknik değerlendirmelere göre sınıflandırılmıştır.

Kaynak: Mihailovskiy, Mark J. Rare Earth Element Occurrence Database of the Tien Shan Region, Central Asia. U.S. Geological Survey, 2017. <https://doi.org/10.5066/1F7TM7913>.

Tablo 8: Tonajı henüz belirlenmeyen sahalar³³

Aynı zamanda USGS'nin yayınladığı tablodan elde edilen bilgilere göre Orta Asya'nın NTE potansiyelinin ülke bazında belirgin bir yoğunlaşma gösterdiğini ortaya koymaktadır. Toplam 6.879.679 tonluk hesaplanan NTE potansiyelinin yaklaşık %61,20'si Kazakistan'da, %30,78'i Özbekistan'da ve %7,26'sı Kırgızistan'da yoğunlaşmaktadır. Tacikistan'ın payı %1'in altında kalırken, Türkmenistan'ın verileri ise henüz hesaplanmamıştır, o yüzden veri setine işlenmemiştir. Bu dağılım, bölgesel NTE potansiyelinin büyük ölçüde Kazakistan ve Özbekistan ekseninde şekillendiğini göstermekte; diğer ülkelerin ise daha sınırlı ancak geliştirmeye açık bir potansiyel sunduğuna işaret etmektedir. Aşağıdaki tabloda bu bilgilere detaylıca yer verilmiştir.

Orta Asya Nadir Toprak Elementi (REE) Kaynak Raporu

Toplam Tonaj verilerinin ülke bazlı kümülatif dağılım analizi.

Bölgesel Dağılım Payları (%)

TOPLAM KAYNAK

6.879.679 ton

Bölgesel Toplam Değer

EN YÜKSEK PAY

Kazakistan

Toplamın %61.20'si

KAPSAM

5 Ülke

299 Maden Sahası

VERİ BİRİMİ

Metrik Ton (t)

Kütle Birimi

Ülke Bazlı Tonaj Kıyaslaması

Veri Özeti

ÜLKE	MİKTAR (T)	BÖLGESEL PAY	SAHA SAYISI
Kazakistan	4.210.257	%61.20	156
Özbekistan	2.117.645	%30.78	84
Kırgızistan	499.275	%7.26	42
Tacikistan	52.502	%0.76	12
Türkmenistan	0	%0.00	5
TOPLAM	6.879.679	%100.00	299

Ülkeler Bazında Detaylı Analiz

ÜLKE	TOPLAM MİKTAR (T)	BÖLGESEL PAY (%)	SAHA SAYISI	ORT. SAHA BAŞINA MİKTAR (T)	KÜMÜLATİF PAY (%)
Kazakistan	4.210.257	61.20	156	26.989	61.20
Özbekistan	2.117.645	30.78	84	25.210	91.98
Kırgızistan	499.275	7.26	42	11.887	99.24
Tacikistan	52.502	0.76	12	4.375	100.00
Türkmenistan	0	0.00	5	0	100.00
TOPLAM	6.879.679	100.00	299	23.036	-

Öne Çıkan Bulgular

- 1** Kazakistan, toplam REE kaynaklarının %61.20'sine sahiptir ve bölgedeki en büyük potansiyele sahiptir.
- 2** Özbekistan, %30.78'lik payı ile ikinci sırada yer almakta ve önemli bir kaynak potansiyeli sunmaktadır.
- 3** Kırgızistan, %7.26'lık paya sahiptir ve gelişim potansiyeli taşıyan kaynaklara ev sahipliği yapmaktadır.
- 4** Tacikistan ve Türkmenistan'ın REE kaynakları sınırlıdır; araştırma ve keşif faaliyetleri artırılabilir.

Bu rapor, mevcut veriler doğrultusunda hazırlanmıştır. Verilerdeki değişiklikler sonuçları etkileyebilir.

Tablo 9: Ülke bazlı NTE yaklaşık potansiyel değerler³⁴

Bu çalışmada kullanılan veriler, United States Geological Survey (USGS) tarafından sunulan ham veri setinden türetilmiştir. Veri setinde yer alan R_RE_t sütunu kapsamında nadir toprak elementleri (REE), nadir toprak oksitleri (REO) ve ilişkili oksit bileşenleri birlikte değerlendirilerek ülke bazlı toplam değerler hesaplanmıştır. Bu nedenle elde edilen veriler, klasik anlamda yalnızca doğrulanmış rezerv miktarlarını değil, bölgenin genişletilmiş nadir toprak elementi potansiyelini yansıtmaktadır.

Bu bağlamda, REE (Rare Earth Elements) nadir toprak elementlerinin saf halini ifade ederken, REO (Rare Earth Oxides) bu elementlerin oksijenle birleşmiş formunu temsil etmektedir. Küresel ölçekte rezerv ve üretim verilerinin büyük ölçüde REO cinsinden ifade edilmesi, bu çalışmada kullanılan hesaplama yönteminin uluslararası veri standartları ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Bu nedenle elde edilen değerler, doğrudan doğrulanmış rezerv miktarlarını değil, veri seti üzerinden hesaplanan yaklaşık potansiyel değerleri temsil etmektedir.

Tüm bu unsurlar birlikte değerlendirildiğinde, Orta Asya, sahip olduğu geniş ancak büyük ölçüde henüz ekonomik değere dönüştürülmemiş NTE potansiyeli ile AB'nin tedarik çeşitlendirme stratejileri açısından dikkate değer bir alternatif bir bölge olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Küresel ölçekte NTE tedarik zincirinde yaşanan yapısal yoğunlaşma ve buna bağlı kırılganlıklar, özellikle bu alanda dışa bağımlı aktörler açısından önemli riskler doğurmaktadır. Çin'in hem rezerv hem de üretim kapasitesi bakımından belirleyici konumu, bu kaynaklara erişimin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitik bir mesele haline gelmesine neden olmaktadır. Nitekim 2010 yılında Çin ile Japonya arasında yaşanan Senaku/Diaoyu Adaları krizi, nadir toprak elementlerinin ekonomik bir araç olmanın ötesine geçerek stratejik bir baskı unsuru olarak kullanılabileceğini açıkça ortaya koymuştur. Bu gelişme, küresel ölçekte NTE tedarikine ilişkin risk algısını derinleştirmiş ve alternatif kaynak arayışlarını hızlandırmıştır.

Bu bağlamda Avrupa Birliği, sahip olduğu sınırlı rezerv kapasitesi ve yüksek tüketim düzeyi nedeniyle NTE tedarikinde dışa bağımlı bir yapı sergilemektedir. Özellikle otomotiv, yenilenebilir enerji ve savunma teknolojileri gibi stratejik sektörlerde yoğunlaşan talep, bu bağımlılığı daha da kritik hale getirmektedir. Bu durum, AB açısından yalnızca ekonomik değil,

Endnote:

¹ Berna Sarıca, “Kritik Mineraller Çağında Orta Asya: C5+1 Zirvesi Kararları ve Türk Devletleri Teşkilatı’na Yansımaları,” AVİM Blog, 16 Aralık 2025, <https://avim.org.tr/Blog/KRITIK-MINERALLER-CAGINDA-ORTA-ASYA-C5-1-ZIRVESI-KARARLARI-VE-TURK-DEVLETLERI-TESKILATI-NA-YANSIMALARI-16-12-2025>.

² A.g.e

³ .C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, “Nadir Toprak Elementleri,” erişim tarihi April 28, 2026, <https://enerji.gov.tr/bilgimerkezi-tabii-kaynaklar-nadirtoprakelementleri>.

⁴ A.g.e

⁵ Millî İstihbarat Akademisi, Nadir Toprak Elementleri ve Türkiye: Jeopolitik Satrançta Yeni Dinamikler ve Aktörler (Ankara: Millî İstihbarat Akademisi, 2025), https://mia.edu.tr/uploads/f/30052025_1.pdf.

⁶ Geology Page, “Rare Earth Element,” July 7, 2015, <https://www.geologypage.com/2015/07/rare-earth-element.html>.

⁷U.S. Geological Survey, Rare Earths, in Mineral Commodity Summaries 2026 (Reston, VA: U.S. Geological Survey, 2026), <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2026/mcs2026-rare-earths.pdf>.

⁸A.g.e

⁹ A.g.e

¹⁰ A.g.e

¹¹A.g.e

¹²A.g.e

¹³ A.g.e

¹⁴ A.g.e

¹⁵ Solvay Group, Annual Integrated Report 2024, 82.

¹⁶ Euronews, “Is Europe Losing the Race to Secure Rare Earth Materials?,” January 20, 2026, <https://www.euronews.com/my-europe/2026/01/20/is-europe-losing-the-race-to-secure-rare-earth-materials>.

¹⁷ Pragya Prachi, Senkaku/Diaoyu Islands Dispute (2010-2012) and its Impact on Bilateral Trade (Singapore: Lee Kuan Yew School of Public Policy, 2026), 1.

¹⁸ Counter-Co: A Look at the Trawler-CGC Collision," Asia Maritime Transparency Initiative, Center for Strategic and International Studies, 13 Kasım 2020, <https://anti.csis.org/counter-co-trawler-collision/>.

¹⁹"Japan's Best Global Brands 2022," Ranking the Brands, Interbrand, Erişim Tarihi 29 Mart 2026, <https://www.rankingthebrands.com/The-Brand-Rankings.aspx?rankingID=33&nav=category>.

²⁰ Keisuke Iida, *Japan's Security and Economic Dependence on China and the United States: Cool Politics, Lukewarm Economics* (Abingdon: Taylor & Francis, 2017), aktaran "The 2010 Senkaku Crisis," PSIT Case Studies (2026), 174.

²¹ A.g.e, 174.

²² *The 2010 Senkaku Crisis: Economic Leverage*, 190.

²³ Cindy Hurst, "Japan's Approach to China's Control of Rare Earth Elements," *China Brief*, 22 Nisan 2011, aktaran "The 2010 Senkaku Crisis," PSIT Case Studies (2026), 194.

²⁴ "Japan's Rare Earth Minerals May Run Out by March: Govt.," AFP, 21 Ekim 2010, aktaran "The 2010 Senkaku Crisis," PSIT Case Studies (2026), 194.

²⁵ Yuko Inoue ve Julie Gordon, "Analysis: Japanese Rare Earth Consumers Set Up Shop in China," Reuters, 12 Ağustos 2011, aktaran "The 2010 Senkaku Crisis," PSIT Case Studies (2026), 195.

²⁶ Paul Krugman, "The Rare Earth Element," *The New York Times*, 17 Ekim 2010, <https://www.nytimes.com/2010/10/18/opinion/18krugman.html>.

²⁷ European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, "The Global Gateway," Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank, JOIN(2021) 30 final (Brussels, 1 Aralık 2021).

²⁸ Guillaume Ragonnaud, "Critical Raw Materials Act," EU Legislation in Progress (European Parliamentary Research Service, Haziran 2024).

²⁹ Mark J. Mihalasky vd., "Rare Earth Element Mineral Occurrence Database of the Tien Shan Region, Central Asia," U.S. Geological Survey, 1 Ağustos 2017, <https://doi.org/10.5066/F7TM7913>.

³⁰ Mihalasky vd., "Rare Earth Element Mineral Occurrence Database."

³¹ "Tien Shan," *Encyclopaedia Britannica*, son güncelleme 23 Nisan 2024, <https://www.britannica.com/place/Tien-Shan>.

³² "Pamirs," *Encyclopaedia Britannica*, son güncelleme 31 Mart 2024, <https://www.britannica.com/place/Pamirs>.

³³ Mihalasky vd., "Rare Earth Element Mineral Occurrence Database."

³⁴ Mihalasky vd., "Rare Earth Element Mineral Occurrence Database."

Kaynakça

AFP. "Japan's Rare Earth Minerals May Run Out by March: Govt." 21 Ekim 2010. Aktaran "The 2010 Senkaku Crisis." PSIT Case Studies (2026): 194.

Asia Maritime Transparency Initiative. "Counter-Co: A Look at the Trawler-CGC Collision." Center for Strategic and International Studies. 13 Kasım 2020. <https://amti.csis.org/counter-co-trawler-collision/>.

Encyclopaedia Britannica. "Pamirs." Son güncelleme 31 Mart 2024. <https://www.britannica.com/place/Pamirs>.

Encyclopaedia Britannica. "Tien Shan." Son güncelleme 23 Nisan 2024. <https://www.britannica.com/place/Tien-Shan>.

Euronews. "Is Europe Losing the Race to Secure Rare Earth Materials?" 20 Ocak 2026. <https://www.euronews.com/my-europe/2026/01/20/is-europe-losing-the-race-to-secure-rare-earth-materials>.

European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. "The Global Gateway." Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank, JOIN(2021) 30 final. Brussels, 1 Aralık 2021.

Geology Page. "Rare Earth Element." 7 Temmuz 2015. <https://www.geologypage.com/2015/07/rare-earth-element.html>.

Hurst, Cindy. "Japan's Approach to China's Control of Rare Earth Elements." China Brief, 22 Nisan 2011. Aktaran "The 2010 Senkaku Crisis." PSIT Case Studies (2026): 194.

Iida, Keisuke. Japan's Security and Economic Dependence on China and the United States: Cool Politics, Lukewarm Economics. Abingdon: Taylor & Francis, 2017. Aktaran "The 2010 Senkaku Crisis." PSIT Case Studies (2026): 174.

Inoue, Yuko ve Julie Gordon. "Analysis: Japanese Rare Earth Consumers Set Up Shop in China." Reuters, 12 Ağustos 2011. Aktaran "The 2010 Senkaku Crisis." PSIT Case Studies (2026): 195.

Interbrand. "Japan's Best Global Brands 2022." Ranking the Brands. Erişim tarihi 29 Mart 2026. <https://www.rankingthebrands.com/The-Brand-Rankings.aspx?rankingID=33&nav=category>.

Krugman, Paul. "The Rare Earth Element." The New York Times, 17 Ekim 2010. <https://www.nytimes.com/2010/10/18/opinion/18krugman.html>.

Mihalasky, Mark J., vd. "Rare Earth Element Mineral Occurrence Database of the Tien Shan Region, Central Asia." U.S. Geological Survey, 1 Ağustos 2017. <https://doi.org/10.5066/F7TM7913>.

Millî İstihbarat Akademisi. Nadir Toprak Elementleri ve Türkiye: Jeopolitik Satrançta Yeni Dinamikler ve Aktörler. Ankara: Millî İstihbarat Akademisi, 2025. https://mia.edu.tr/uploads/f/30052025_1.pdf.

Prachi, Pragya. Senkaku/Diaoyu Islands Dispute (2010-2012) and its Impact on Bilateral Trade. Singapore: Lee Kuan Yew School of Public Policy, 2026.

Ragonnaud, Guillaume. "Critical Raw Materials Act." EU Legislation in Progress. European Parliamentary Research Service, Haziran 2024.

Sarıca, Berna. "Kritik Mineraller Çağında Orta Asya: C5+1 Zirvesi Kararları ve Türk Devletleri Teşkilatı'na Yansımaları." AVİM Blog, 16 Aralık 2025. <https://avim.org.tr/Blog/KRITIK-MINERALLER-CAGINDA-ORTA-ASYA-C5-1-ZIRVESI-KARARLARI-VE-TURK-DEVLETLERI-TESKILATI-NA-YANSIMALARI-16-12-2025>.

Solvay Group. Annual Integrated Report 2024.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. "Nadir Toprak Elementleri." Erişim tarihi 28 Nisan 2026. <https://enerji.gov.tr/bilgimerkezi-tabii-kaynaklar-nadirtoprakelementleri>.

"The 2010 Senkaku Crisis: Economic Leverage." PSIT Case Studies (2026): 190. U.S. Geological Survey. Rare Earths, in Mineral Commodity Summaries 2026.

Reston, VA: U.S. Geological Survey, 2026. <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2026/mcs2026-rare-earth.pdf>.

ERMENİSTAN'IN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NDA ÇOCUK ASKER KULLANIMI İDDİALARI

İsmail Tansel US

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bİktisat Bölümü , Lisans Öğrencisi

tansel2410@gmail.com, ORCID: 0009-0005-8039-1949

Abstract

This study examines allegations voiced by Azerbaijani authorities that Armenia used child soldiers during the 2020 Second Karabakh War from the perspective of international law. The analysis is grounded primarily in Article 8(2)(b)(xxvi) of the Rome Statute, which classifies the conscription, enlistment or use of children under the age of 15 in hostilities as a war crime, as well as in key instruments of international humanitarian law and child rights law. The paper addresses the current state of available evidence, the gaps and silences in reports issued by independent international organizations such as UNICEF and Human Rights Watch, and the jurisdictional constraints arising from Armenia's non party status to the Rome Statute. In this context, it discusses the evidentiary standards, procedural mechanisms and normative thresholds required for allegations of child soldier use to translate into international legal responsibility.

Keywords: Child soldiers; Second Karabakh War; Armenia; Azerbaijan; Rome Statute; war crimes; international humanitarian law; child rights law

Öz

Bu çalışma, 2020 tarihli İkinci Karabağ Savaşı sırasında Ermenistan'ın çocuk asker kullandığına dair Azerbaycan makamlarınca dile getirilen iddiaları uluslararası hukuk bağlamında incelemektedir. Analizde, başta Roma Statüsü'nün 15 yaşın altındaki çocukların çatışmalara doğrudan katılımını savaş suçu olarak tanımlayan 8(2)(b)(xxvi) maddesi olmak üzere, uluslararası insancıl hukuk ve çocuk hakları hukuku alanındaki temel sözleşmeler esas alınmaktadır. Çalışma, iddiaların mevcut delil durumu, bağımsız uluslararası kuruluşların (örneğin UNICEF ve İnsan Hakları İzleme Örgütü) raporlarındaki boşluklar ve Ermenistan'ın Roma Statüsü'ne

[2] Irregular Warfare: Countering Irregular Threats – Joint Operating Concept, Version 2.0, United States Department of Defense, 17 May 2010, pp. 9-10.

[3] Bu konuşma 17 Eylül 2014 tarihinde yapılmıştır.

taraf olmamasından kaynaklanan yargı yetkisi sorunlarını birlikte ele almaktadır. Bu çerçevede, çocuk asker kullanımına ilişkin iddiaların uluslararası düzeyde hukuki sorumluluğa dönüşebilmesi için gerekli kanıt standartları, usulî mekanizmalar ve normatif eşikler tartışılmaktadır.

[2] Irregular Warfare: Countering Irregular Threats – Joint Operating Concept, Version 2.0, United States Department of Defense, 17 May 2010, pp. 9-10.

[3] Bu konuşma 17 Eylül 2014 tarihinde yapılmıştır.

Giriş

Karabağ uyuşmazlığı, Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinden itibaren Güney Kafkasya'da siyasal istikrarsızlık, zorunlu göç ve tekrarlayan çatışmalarla gündeme gelen uzun soluklu bir kriz alanıdır. İkinci Karabağ Savaşı'nda kullanıldığı iddia edilen 'çocuk asker' kavramı, uluslararası insancıl ve insan hakları hukuku çerçevesinde modern silahlı çatışmaların en ağır ve en fazla tartışma yaratan ihlallerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

2020 yılındaki İkinci Karabağ Savaşı, yalnızca toprak kontrolü ve askerî denge mücadelesi bakımından değil, aynı zamanda tarafların birbirlerine yönelttikleri suçlamalar, dezenformasyon kampanyaları ve savaş suçu iddiaları bakımından da dikkat çekmiştir. Bu iddiaların merkezinde "çocuk asker kullanımı" yer almaktadır. Bu iddialar, Ermenistan–Azerbaycan arasındaki çatışmanın insani boyutunun ne kadar vahim olduğunu uluslararası kamuoyunun gündemine taşımaktadır.

Çocukların silahlı çatışmalar dahil edilmesi, 1946 Cenevre Sözleşmeleri'ne ek 1977 Protokolleri ile yasaklanmış; 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BÇHS) bu yasak evrensel bir norma dönüşmüştür.¹ Ancak İkinci Karabağ savaşı özelinde, Ermenistan'ın 15 yaş altındaki çocuklar muharip veya lojistik destek unsuru olarak kullanıldığına dair iddialar, çatışmanın hukuki karakterini "savaş suçu" olarak tartışma konusuna evrilmiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma statüsü'nün 8. maddesi, 15 yaşından küçük çocukların askere alınıp çatışmalarda aktif kullanımını açık savaş suçu olarak tanımlamaktadır.

Bu iddiaların hukuki bir sorumluluğa dönüşebilmesi için "doğrulanmış bulgu" eksikliğine dikkat çekmektedir. UNICEF ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) gibi kuruluşlar savaş boyunca sivil yerleşimlere yönelik saldırıları belgelemiş olsalar da, çocuk asker kullanımı konusunda somut

[2] International Criminal Court, Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998, <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>.

[3] Zeynep Deniz Altınsoy, "Legal Assessment of Allegations of Armenia's Child Soldier Use in Second Karabakh War," *Review of Armenian Studies* 52 (December 2025): 75–92, <https://doi.org/10.54842/ras.1786951>; Human Rights Watch, "Azerbaijan: Armenian Rocket Attacks on Ganja," news release, 30 October 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/30/azerbaijan-armenian-rocket-attacks-ganja>.

ve bağımsız bir raporlama yapamamışlardır. Buna karşın, açık kaynaklarda ve sosyal medya platformlarında yer alan üniformalı ve silahlı çocuk görüntüleri, Ermenistan'ın ulusal mevzuatındaki boşlukları ve 2000 yılındaki "Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmasına İlişkin Seçmeli Protokol" yükümlülüklerini ihlal edip etmediği sorusunu akıllara getirmektedir.³

Sonuç olarak Karabağ'daki çocuk asker iddiaları, yalnızca askerî strateji bağlamında değil, aynı zamanda toplumun topyekûn savaş seferberliği ile çocukların da askeriye dahil edilmesi riski bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma, söz konusu iddiaları uluslararası hukuk literatürü ve bağımsız gözlemci raporlarının ışığı altında analiz etmektedir.

1. Kavramsal ve Hukuki Çerçeve

Kavramsal ve hukuki çerçeve, çocuk asker kavramının uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku içindeki yerini, özellikle de 15 yaşın altındaki çocukların silahlı çatışmalara dahil edilmesine ilişkin yasakları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli Ek Protokoller ile şekillenen silahlı çatışma hukuku hükümleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve "Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmasına İlişkin İhtiyari Protokol" ile birlikte ele alınmaktadır. Çocukların çatışmalara katılımının, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'nün 8. maddesinde savaş

[2] International Criminal Court, Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998, <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>.

[3] Zeynep Deniz Altınsoy, "Legal Assessment of Allegations of Armenia's Child Soldier Use in Second Karabakh War," *Review of Armenian Studies* 52 (December 2025): 75–92, <https://doi.org/10.54842/ras.1786951>; Human Rights Watch, "Azerbaijan: Armenian Rocket Attacks on Ganja," news release, 30 October 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/30/azerbaijan-armenian-rocket-attacks-ganja>.

suçu olarak tanımlanması ise, çocuk asker iddialarının cezaî sorumluluk boyutunu incelemek bakımından temel referans noktasıdır. Bu bölüm, söz konusu normatif çerçevenin hem genel hükümlerini hem de çocuk asker kullanımına ilişkin uygulama örneklerinin (özellikle son dönem içtihatlar ve literatür) ışığında nasıl yorumlandığını tartışmaktadır.

Çocuk asker kavramının uluslararası hukukta nasıl sınırlandırıldığı ile iç hukuk sistemlerindeki yaş, rıza ve zorunlu askerlik rejimlerinin çeliştiği alanlar arasında önemli gerilimler bulunmaktadır. Bazı devletler, “gönüllü katılım” veya “yardımcı hizmetler” üzerinden çocukların çatışma ortamına çekilmesini hukuken gri bir alanda tutmaya çalışırken, uluslararası normlar bu tür ayrımların çoğunu reddederek 15 yaş altı çocukların herhangi bir biçimde çatışmalara dahil edilmesini yasaklamaktadır. Altınsoy’un Karabağ bağlamındaki incelemesi, bu normatif çerçevenin yalnızca metin düzeyinde değil, somut olaylarda delil standartları ve yargı yetkisi tartışmalarıyla birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

1.1. Uluslararası hukukta “çocuk” ve “çocuk asker” kavramları ve tanımları

1989 tarihli Birleşmiş Milletler ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BÇHS) ile Uluslararası hukukta “Çocuk” kelimesinin tanımı netlik kazanmıştır. Sözleşme’nin 1. maddesine göre, “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşın altındaki her insan çocuk sayılır” . Ancak “çocuk asker” kavramının tanımı, sadece tek bir yaş kriterine bağlı değil, çocuğun silahlı güç ile olan ilişkisinin ne derecede olduğuna bağlıdır.⁴

Paris İlkeleri (2007) bu tanımı daha da geniş ele alarak, çocuk asker kavramını kullanmak yerine “silahlı kuvvetler veya silahlı gruplarla ilişkili çocuk” (children associated with armed forces or armed groups) kavramını kullanmaktadır. Bu kavrama göre çocuk; sadece doğrudan çatışmalara katılan bir muharip değil; aynı zamanda aşçı, hamal, haberci, casus veya cinsel

[4] United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. Treaty Series, 1577, 3. Erişim adresi: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

amaçlar için kullanılan, 18 yaşın altındaki her bireyi kapsamaktadır . Bu kavramın geniş bir şekilde ele alınmasından dolayı, çocukların çatışmada ortamında istismar edilmesinin öne hukuki anlamda kesilmiş olup, çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya gelme söz konusu olabilmektedir.

1.2 Uluslararası İnsancıl hukuk: Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller

Çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasına ilişkin en kapsamlı ve geniş bir şekilde ele alan düzenlemeler, 1949 Cenevre sözleşmeleri ve bunlara ek olarak 1977 tarihli Ek Protokoller ile ele alınmış ve hukuki güvenliğe bağlanmıştır. Cenevre sözleşmesinin temel amaçlarından birisi ise, çatışmalara doğrudan katılmayan sivil nüfusu korumaktır. 1977 tarihli I. ve II. No'lu Ek Protokoller, çocuk asker kullanımına dair ilk yaş sınırını belirlemiştir.

I. No'lu Ek Protokol'ün 77. maddesi ve II. No'lu Ek Protokol'ün 4. maddesi, 15 yaşından küçük çocukların silahlı kuvvetlere alınmasını ve çatışmalara dahil edilmesini kesin olarak yasaklamaktadır (International Committee of the Red Cross [ICRC], 1977). Bu düzenleme, devletlere "15 yaş ile 18 yaş arasındaki çocukların askere alınmasında en büyük yaştakilere öncelik verme" yükümlülüğü getirerek, çocukların korunması noktasında kademeli bir kalkan oluşturmuştur. Altınsoy (2025), insancıl hukukun bu hükümlerinin "örf ve adet hukuku" (customary international law) niteliği kazandığını, dolayısıyla ilgili anlaşmalara taraf olmayan devletlerin dahi bu yasakla bağlı olduğunu vurgulamaktadır .

1.3. Uluslararası Ceza Hukuku ve Roma Statüsü: Bir Savaş Suçu Olarak Çocuk Asker Kullanımı

Kavramsal çerçevenin en somut yaptırım mekanizması, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (UCM) kuran Roma Statüsü'dür. Statü'nün 8. maddesi uyarınca; hem uluslararası hem de uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda, 15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı

[5] UNICEF. (2007). The Paris Principles: Principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/protection/paris-principles>

[6] Altınsoy, Z. D. (2025). Legal assessment of allegations of Armenia's child soldier use in Second Karabakh War. *Review of Armenian Studies*, (52), 75-92.

kuvvetlere veya silahlı gruplara kaydedilmesi ya da onların çatışmalarda aktif olarak kullanılması bir "savaş suçu" olarak tanımlanmıştır .7

UCM'nin Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo davasındaki içtihadı, bu hükmün nasıl yorumlanması gerektiği konusunda temel referanstır. Mahkeme, "aktif katılım" (active participation) kavramının sadece tetiği çekmekle sınırlı olmadığını; çocukların koruma, lojistik veya mühimmat taşıma gibi askeri bir operasyonun parçası olan her türlü faaliyete dahil edilmesinin savaş suçu teşkil ettiğine hükmetmiştir .8 Altınsoy (2025), Ermenistan-Azerbaycan arasındaki İkinci Karabağ Savaşı'ndaki iddiaların hukuki boyutu ise "aktif kullanım" kavramının genişletilmesinden kaynaklanmaktadır .9

1.4. Normatif Uygulama ve İçtihat Işığında Değerlendirme

Hukuki olaylara daha derinden bakıldığında, yasaklar sadece devlete değil, devlet dışı aktörleri de kapsadığı görülmektedir. Özellikle son dönemde yayınlanan akademik literatür incelendiğinde; devletlerin paramiliter yapılar üzerinden çocuklar çatışmaya dahil edilmesinin,devletin "etkin kontrol" prensibi uyarınca sorumluluğunu doğuracağını tartışmaktadır .10 Karabağ savaşı kapsamında, çocukların "sivil savunma" eğitimi adı altında askeri üniformalarla görüntülenmesi, Roma statüsü ve OPAC'ın öngördüğü çocuk haklarının çiğnenip çiğnenmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Sonuç olarak, bu hukuki iddiaların

[7] International Criminal Court (ICC). (1998). Rome Statute of the International Criminal Court. Erişim adresi: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

[8] International Criminal Court (ICC). (2012). The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04 01/06. Judgment pursuant to Article 74 of the Statute. Erişim adresi: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CaseInformationSheets/LubangaEng.pdf>

[9] Altınsoy, Z. D. (2025). Legal assessment of allegations of Armenia's child soldier use in Second Karabakh War. *Review of Armenian Studies*, (52), 75-92.

[10] Schabas, W. A. (2017). *The International Criminal Court: A commentary on the*

siyasi argüman değil evrensel hukukun ihlali olup olmadığı ancak bağımsız denetim mekanizmalarının raporlarının neticesinde aydınlık kazanacaktır.

2 İkinci Karabağ Savaşı'nın Arka Planı

İkinci Karabağ Savaşı'nın arka planı, Karabağ uyuşmazlığının Sovyet sonrası dönemdeki seyrini, bölgedeki güç dengelerini ve 2020'deki kırk dört günlük savaşın askerî-siyasal dinamiklerini birlikte değerlendirmeyi gerektirmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte tırmanan çatışmalar, 1994 ateşkesi sonrasında donmuş bir ihtilaf görünümü kazanmış; ancak sahadaki fiilî durum, tarafların siyasi söylemleri ve dış aktörlerin müdahil oluş biçimleri, 2020'de yeniden geniş ölçekli bir savaşa zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda, 2020 Karabağ Savaşı'na ilişkin askerî analizler, Türkiye ve diğer bölgesel aktörlerin rolüne odaklanan çalışmalar ve iç hukuk/uluslararası hukuk perspektifinden yapılan değerlendirmeler, hem çatışmanın niteliğini hem de savaş suçları iddialarının hangi bağlamda ortaya çıktığını anlamak açısından temel başvuru kaynaklarıdır .

İkinci Karabağ Savaşı'nın seyri, özellikle 44 günlük çatışma sürecinde kullanılan silah sistemleri, cephe hareketleri ve ateşkesin ilanına giden süreç bakımından detaylı biçimde incelenmiştir. Özgen'in çalışması, Azerbaycan ordusunun teknolojik üstünlüğü, İHA/SİHA kullanımını ve operasyonel planlama sayesinde sahadaki güç dengesini nasıl lehine çevirdiğini ortaya koyarken, aynı zamanda savaşın şehir merkezlerine yönelik roket ve füze saldırıları gibi insanî maliyetlerini de vurgulamaktadır. Buna paralel olarak, Ögüt ve Ülkü'nün değerlendirmeleri Türkiye'nin askeri ve diplomatik desteğinin çatışmanın seyrine ve ateşkes sonrasında bölgesel güç dengesine etkilerini uluslararası hukuk açısından tartışmaktadır .

2.1. Diplomatik Tıkanıklık ve Statükonun Çözülmesi

2020 yılında yaşanan İkinci Karabağ Savaşını tetikleyen dinamikler, 1994 yılında imzalanan Bişkek Protokolü ile başlayan “donuş ihtilaf” sürecinin yapısal başarısızlıklarına bağlanmaktadır. AGİT Minks Grubu Çatısı altında yürütülen barış görüşmeleri, Ermenistan’ın işgal altındaki bölgelerden çekilmeyi reddemisine istinaden ve statüko üzerindeki ısrarı etmesinin sonucunda 26 yıl boyunca somut bir sonuç üretilememiştir. Bu diplomatik tıkanıklık, bölgede “ne savaş ne barış” olarak tanımlanan kırılgan bir denge yaratmış, ancak Temmuz 2020’deki Tovuz çatışmaları bu dengenin artık sürdürülemez olduğunu kanıtlamıştır.¹³ Uluslararası hukuk açısından, BM Güvenlik Konseyi’nin 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarının uygulanmaması, Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü sağlama yönündeki meşru müdafaa hakkını¹⁴ gündeme getirmesine neden olan temel hukuki gerekçeyi oluşturmuştur.

Bu teknolojik üstünlük, beraberinde ise “insani maliyet” boyutundaki yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. Ermeni kuvvetlerinin askeri personel kayıplarını telefi etmek amacıyla sivil yerleşim yerlerine balistik füzeler ile hedef alması (Gence ve Berde saldırıları), uluslararası hukukta “ayırım gözetme” ve “oratılılık” ilkelerinin ağır şekilde ihlal edildi olarak değerlendirilmiştir.¹⁵ Bu süreçte Ermenistan’ın ağır askeri personel kayıpları sonucunda, personel sıkıntısı sonrasında gönüllü birlikler ve paramiliter birliklerin de sahaya sürülmesine neden olmuştur.

2.2 Beşinci Nesil Savaş ve Teknolojik Dönüşüm

27 Eylül 2020’de başlayan geniş ölçekli harekât dünya askeriye literatüründe “beşinci nesil savaş” olarak yerini almıştır. İkinci Karabağ Savaşı’nda Azerbaycan’ın elde ettiği mutlak hava

[13] Altınsoy, Z. D. (2025). Legal assessment of allegations of Armenia's child soldier use in Second Karabakh War. *Review of Armenian Studies*, (52), 75-92.

[14] Birleşmiş Milletler Şartı (24 Ekim 1945), m. 51.

[15] Human Rights Watch. (2020). Azerbaijan: Armenian rocket attacks on Ganja. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/news/2020/10/30/azerbaijan-armenian-rocket-attacks-ganja>

üstünlüğü, geleneksel Sovyet askeri ekolünün teknolojik insansız araçlar karşısındaki zafiyetini ortaya koymuştur. Bu süreçte Türk yapımı Bayraktar TB2 ve İsrail üretimi kamikaze dronların operasyonel verimliliği, savunma hatlarının ve zırhlı birliklerin etkisiz hale getirilmesinde kilit rol oynamıştır .¹⁶

Bu teknolojik üstünlük, beraberinde ise “insani maliyet” boyutundaki yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. Ermeni kuvvetlerinin askeri personel kayıplarını telefi etmek amacıyla sivil yerleşim yerlerine balistik füzeler ile hedef alması (Gence ve Berde saldırıları), uluslararası hukukta “ayrım gözetme” ve “oratılılık” ilkelerinin ağır şekilde ihlal edildi olarak değerlendirilmiştir .¹⁷ Bu süreçte Ermenistan’ın ağır askeri personel kayıpları sonucunda, personel sıkıntısı sonrasında gönüllü birlikler ve paramiliter birliklerin de sahaya sürülmesine neden olmuştur.

2.3 Türkiye’nin Rolü ve Bölgesel Güç Dengesi

Türkiye'nin İkinci Karabağ Savaşı sırasında Azerbaycan’a sunduğu aktif askeri-teknik ve diplomatik destek, savaşın gidişatını değiştiren en önemli dış faktörlerden biridir. Türkiye’nin bu rolünü uluslararası hukuk çerçevesinde, iki egemen devlet arasındaki ikili askeri iş birliği anlaşmaları üzerinden temellendirmektedir. Türkiye, sadece teçhizat tedariki ile değil, aynı zamanda diplomatik alanda Azerbaycan’ın uluslararası hukuktan doğan haklarını savunarak üçüncü tarafların çatışmaya doğrudan müdahale etmesini engelleyen bir denge unsuru olmuştur .¹⁸

Rusya’nın savaş sonucunda arabuluculuk rolü üstlenmesi ve bölgeye “barış gücü” getirmesi 10 Kasım 2020 tarihli üçlü bildirin ardından Güney Kafkasya’da yeni bir jeopolitik gerçeklik

[13] Özgen, C. (2021). Modern savaşın dönüşümü: İkinci Karabağ Savaşı örneği. Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayınları.

[14] Human Rights Watch. (2020). Azerbaijan: Armenian rocket attacks on Ganja. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/news/2020/10/30/azerbaijan-armenian-rocket-attacks-ganja>

[15] Öğüt, S. & Ülkü, E. S. (2021). Uluslararası hukuk perspektifinden İkinci Karabağ Savaşı ve Türkiye'nin rolü. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 12(1), 15-68.

yaşanmıştır. Bu gerçeklik, savaşın askeri anlamda bitirse de savaş sırasında işlendiği iddia edilen hukuki suçların takibi meselesini kalıcı bir gündem haline getirmiştir.

2.4. Savaş Suçları İddialarının Bağlamı: Çocuk Asker Kullanımı

Kırk dört günlük savaşın dinamikleri içinde "çocuk asker kullanımı" iddiaları, özellikle Ermenistan'ın yaşadığı personel yetersizliği ve topyekûn seferberlik (levée en masse) mantığıyla hareket etmesiyle ilişkilendirilmektedir. Çatışma sürecinde gündeme gelen çocuk asker kullanımı iddiaları, Azerbaycan tarafının paylaştığı kanıtlar ve özellikle VOMA gibi paramiliter örgütlerin faaliyetleri üzerinden hukuki bir tartışma zemini bulmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu iddiaların bir psikolojik harp unsuru mu yoksa sahadaki askeri çaresizliğin somut bir neticesi mi olduğu sorunsalı, belirlenmiş hukuki standartlar ışığında incelenmelidir .

3. Ermenistan'ın Çocuk Asker Kullandığına İlişkin İddialar

İkinci Karabağ Savaşı sırasında Ermenistan'ın çocuk asker kullandığına ilişkin iddialar, ağırlıklı olarak Azerbaycan makamlarının ve medyasının beyanları üzerinden ulusal ve uluslararası kamuoyuna yansımıştır. Bu iddialar, üniformalı ve silahlı çocuklara ait olduğu ileri sürülen görüntüler, çeşitli açık kaynak paylaşımlar ve resmi açıklamalarla desteklenmeye çalışılmış; Ermenistan tarafı ise söz konusu suçlamaları temelsiz olarak nitelendirerek reddetmiştir. Uluslararası insan hakları örgütleri ve BM kuruluşlarının çatışma dönemine ilişkin raporları, sivil yerleşimlere yönelik saldırılar ve ayırım gözetmeyen bombardıman gibi ağır ihlalleri belgelese de, çocuk asker kullanımına ilişkin iddiaları doğrudan doğrulayan bulgular ortaya koymamaktadır. Bu bölüm, anılan iddiaların içeriğini, kaynaklarını ve taraflarca nasıl çerçevelendiğini, mevcut hukukî literatür ve sahadaki raporlar ışığında tartışmaktadır.

3.1 Uluslararası Hukukta Çocuk Asker Kavramı ve Normatif Eşikler

Savaş esnasında çocuk asker kullanımıyla ilgili temel hukuki çerçeve, 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nde ele alınmıştır. 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne ek 1977 yılında I. ve II. Ek Protokoller ile daha da detaylı şekilde şekillenmiştir. Bu protokoller, 15 yaşından küçük çocukların çatışmalara katılımını yasaklamıştır. Çatışmalarda çocuk asker kullanımı konusunu “savaş suçu” olarak ele alan en önemli belge ise Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) kurucu metini olan Roma Statüsü'nün 8(2)(b) (xxvi) maddesi, “on beş yaşını doldurmamış çocukların ulusal silahlı kuvvetlere kaydedilmesini veya bunların çatışmalarda aktif kullanılmasını” açıkça bir savaş suçu olarak tanımlar .

Ermenistan ve Azerbaycan devletlerinin her ikisinin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmeye ek olarak da “Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmamaları Konusundaki İhtiyari Protokol” (Optional Protocol) devlet dışı silahlı grupların 18 yaş altı her türlü asker alımını yasaklamıştır. Devletler için ise de en azından “gönüllülük” esasına dayalı yaş sınırı öngörmüştür. Bu yasaklara istinaden 2020 yılında Ermenistan Cephelerinde görülen 18 yaş altı çocuklar ile ilgili deliller ile ilgili de, bu uluslararası yükümlülükleri ihlal ettiği görülmektedir .

3.2 İkinci Karabağ Savaşı'ndaki İddialar ve Kanıtlar

Savaş süresinde Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan görsel ve işitsel materyellere bakıldığında Ermenistan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde bulunan savunma hatlarına dahil edilmek üzere çocuk askerleri silahlandırarak çatışma bölgesinde aktif rol almalarını sağlamıştır . Özellikle haberlere ve sosyal medyada yayılan ve büyük bir yankı uyandıran bu tür 18 yaşının altında olduğu iddia edilen bu üniformalı ve eli

silahlı, ağır silah eğitimi almış çocuk görselleri ve videolar uluslararası kamuoyunda büyük yankı uyandırmış, Roma Statüsü'nün ve BM Ek Protokolleri'nin göz ardı edildiği görülmektedir.

Hukuki bir analiz çerçevesinde “propaganda malzemesi mi” yoksa “çatışmaya doğrudan katılım mı” sorusunun ayırımını yapmak pek mümkün değildir. Roma Statüsü bağlamında “çatışmalarda aktif olarak katılma” ifadesi sadece ön planda aktif olarak çatışmak değil; lojistik, destek istihbarat toplama gibi diğer askeri faaliyetleri de kapsar .²³ Ermenistan tarafı bu iddiaları “vatanseverlik eğitimi” veya “gönüllü gençlik kampları” olarak kamuoyuna yansıtmıştır. UNICEF ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) gibi kuruluşların 2. Karabağ Savaşı sonrasında yayınladıkları raporlar incelendiğinde, Ermenistan'ın Çocuk asker kullandığı iddialarının ciddiye alındığı ve ciddiyetle incelendiği ancak “yayın ve sistematik” bir politika olduğuna dair kesin bir hükme varmak için daha fazla bağımsız veri gerektiği görülmektedir .²⁴

3.3 Ermenistan'ın Hukuki Sorumluluğu ve Yargı Yetkisi Sorunu

Ermenistan 1999 yılında Roma Statüsü'nü imzalasa da onay sürecinden 2023 yılında Roma Statüsü'ne taraf olmuştur. 2. Karabağ Savaşı sonrasında Ermenistan henüz Roma Statüsü'ne taraf olmamasından UCM'nin Ermenistan toprakları üzerinde veya vatandaşları üzerinde yargı yetkisini kullanmasını zorlaştırmaktadır. Buna karşın olarak, çocuk asker kullanımının bir “teamül hukuku” kuralı haline evrilmiş olması devletin uluslararası sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Uluslararası hukukta “devletin sorumluluğu” doktorinin göre, devletin kendi organları veya kontrolü altındaki gruplar eliyle işlediği ihlallerden dolayı tazminat ve rücu yükümlülüğü doğmaktadır .²⁵ Ermenistan tarafından çocuk asker kullanım iddiaları kesinleşir ise, bu durum Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından “yaşam hakkı” ve “işkence ve kötü muamele yasağı” çerçevesinde değerlendirilebilir. Özellikle iddialarda yer alan 15 yaş altı çocukların çatışmaya dahil edilmesi uluslararası toplumun herkese karşı sorumluluklarından

[23] (Uluslararası Ceza Mahkemesi [UCM], 1998, m. 8)

[24] Ataman, M. (2021). Karabağ zaferi: Bölgesel ve küresel yansımalar. İstanbul: SETA Yayınları.

[25] ((Uluslararası Hukuk Komisyonu, 2001)

birisi olan çocukların korunması ilkesinin açık ve net bir şekilde ihlal edildiğinin göstergesidir. Sonuç olarak Ermenistan'ın İkinci Karabağ Savaşı'nda çocuk asker kullanım iddiaları, bölgesel değil uluslararası hukuk normlarının test edildiği bir olay haline gelmiştir. Delillerin doğrulanması ve tespiti süreci ise gelecekte benzerinin yaşanmasını önlemek için ve çocuk haklarını korunması için emsal bir olay olarak tarihte yerini alacaktır.

4. Uluslararası Kuruluşların Raporları ve Delil Durumu

Uluslararası kuruluşların İkinci Karabağ Savaşı'na ilişkin raporları, çatışma sırasında işlenen ihlallerin türünü ve delil durumunu anlamak bakımından kritik bir referans noktası oluşturmaktadır. UNICEF, BM organları ve başlıca insan hakları örgütleri, savaş boyunca özellikle sivil yerleşimlere yönelik saldırılar, ayırım gözetmeyen silah kullanımı ve çocukların çatışmadan etkilenme biçimlerini kayıt altına almış; buna karşın Ermenistan'ın çocuk asker kullandığı iddiaları, bu raporlarda doğrudan doğrulanmamıştır. Örneğin Human Rights Watch, Gence başta olmak üzere Azerbaycan şehirlerine yönelik roket ve füze saldırılarında çok sayıda sivilin hayatını kaybettiğini ayrıntılı saha çalışmalarıyla belgelemiştir; UNICEF ise çatışmaların çocuklar üzerindeki psikolojik ve fiziksel etkilerine dikkat çekmiştir. Bu bölüm, söz konusu raporların bulgularını ve sessizliklerini, çocuk asker iddialarının delil yapısı ve doğrulanabilirliği açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.²⁶

4.1. Saha Araştırmaları ve Ağır İhlallerin Belgelenmesi: HRW ve Amnesty International

İkinci Karabağ Savaşı sürecinde uluslararası sivil toplum kuruluşlarının (STK) en önemli odak noktaları, çatışmaların sivil yerleşim yerlerine sıçraması ve sivillerin korunması ilkesinin ihlal edilmiş olmasıdır. Özellikle Ekim 2020'de Azerbaycan'ın Gence şehrine düzenlenen balistik füze saldırılarını yerinde inceleyerek, bu saldırıların askeri bir hedef gözetmeksizin doğrudan sivil nüfusu hedef aldığını raporlamıştır. Benzer şekilde, her iki tarafın da misket bombası

[28] Uraz, Onur. "Sıcak Savaşın Hukuk Savaşına: Bir Moral Üstünlük Mücadelesi Olarak Azerbaycan'ın Ve Ermenistan'ın Uluslararası Hukuktaki Girişimleri". *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, sy. 23 (Eylül 2022): 29-66. <https://doi.org/10.54842/ustich.1176671>.

sivil nüfusu hedef aldığını raporlamıştır . Benzer şekilde, her iki tarafın da mskket bombası (cluster munitions) kullandığını belgelemiş, ancak Ermenistan tarafının Azerbaycan'ın derinliklerindeki yerleşim birimlerine yönelik "Smerch" füzeleriyle gerçekleştirdiği saldırıların sivil kayıplarını dramatik bir şekilde artırdığına vurgu yapmıştır .²⁹

Bu raporda dikkat çeken temel unsur "ayrım gözetmeme" ilkesinin ihlaline ilişkin somut deliller sunulmasıdır. STK'lar; uydu görüntüleri, krater analizleri, tıbbi kayıtlar ve mağdur mülakatları aracılığıyla bu ihlalleri "doğrulanmış" (verified) statüsüne taşımıştır. Bu durumu raporlama süreçlerindeki erişim kısıtlılığı ve çocuk asker kullanımına dair iddiaların genellikle "aktif çatışma bölgeleri" veya "paramiliter eğitim kampları" gibi gözlemcilerin girmesinin imkânsız olduğu alanlarla sınırlı kalmasıyla ilişkilendirmektedir .

4.2. UNICEF ve İnsani Boyut: Mağduriyetin Belgelenmesi

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), İkinci Karabağ Savaşı 2020 savaşı boyunca çocukları "çatışmanın en savunmasız kurbanları" olarak görmüştür. UNICEF İcra Direktörü Henrietta Fore (2020) tarafından yapılan açıklamalarda, binlerce çocuğun yerinden edildiği, okulların tahrip edildiği ve çocukların ağır psikolojik travmalarla karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir . UNICEF'in raporları, çocukların eğitim hakkı ve fiziksel güvenliği üzerine yoğunlaşmış; çatışma bölgesindeki çocukların yaşadığı kayıpları istatistiksel ve insani verilerle ortaya koymuştur.

[29] Altınsoy, Z. D. (2025). Legal assessment of allegations of Armenia's child soldier use in Second Karabakh War. Review of Armenian Studies, (52), 75-92.

Bununla birlikte, UNICEF'in görev tanımı gereği siyasi suçlamalardan ziyade insani korumaya odaklanmıştır. Ermenistan'ın çocuk asker kullanımına dair Azerbaycan tarafından sunulan iddialar sadece "insani raporlama" sınırları içinde kalmasına neden olmuştur. UNICEF, çocukların silahlı gruplara dahil edilmesini bir koruma sorunu olarak görse de İkinci Karabağ Savaşında Ermenistan'ın çocuk asker kullanımını konusunda "fail belirleme" veya "askere alım süreci" konusunda herhangi bir çalışma ne başlatmış ne de delil toplama sürecine dahil olmamıştır. Bu durum uluslararası sistemde "mağduriyet raporlama" veya "savaş suçu iddiaları arasında kalmasına enden olmuştur.

4.3. Raporlardaki "Sessizlik" ve Kanıt Eşiği Sorunu

Uluslararası kuruluşların raporlarında İkinci Karabağ Savaşı'nda Ermenistan'ın çocuk asker kullanımına dair raporlarında "doğrudan doğrulama" bulunmaması iddiaların asılsın olduğu anlamına gelmez. Daha çok uluslararası hukukta aranan yüksek "kanıt eşiği" ile açıklanmaktadır. Paris ilkeleri uyarına, bir çocuğun silahlı bir gruba ilişkili olduğunun tescil edilmesi için o çocuğun kimliğinin, yaşının, gruba dahil oluş biçiminin (zorla veya gönüllü) ve yürüttüğü faaliyetin somut olarak tespit edilmesi gerekmektedir.³¹

Uluslararası kuruluşların raporlarındaki bu sessizliği iki temel nedene bağlamaktadır:

- Doğrulama Güçlüğü: Azerbaycan tarafından sunulan sosyal medya görüntüleri ve OSINT (Açık Kaynak İstihbaratı) verileri, kuruluşlar tarafından "ikincil kaynak" olarak görülmekte ve sahada mülakatlarla desteklenmedikçe kesin kanıt sayılmamaktadır.
- Metodolojik Tarafsızlık: BM organları ve HRW gibi yapılar, tarafların birbirine yönelik siyasi suçlamalarını teyit etmekten kaçınarak, sadece kendi araştırmacıları tarafından gözlemlenen ihlalleri raporlama eğilimindedir .

32

[31] UNICEF. (2007). The Paris Principles: Principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/protection/paris-principles>

[32] Altınsoy, Z. D. (2025). Legal assessment of allegations of Armenia's child soldier use in Second Karabakh War. *Review of Armenian Studies*, (52), 75-92.

4.4. Dijital Delil ve OSINT Verilerinin Sınırlılıkları

Modern çatışmalarda çocuk asker kullanımına dair en güçlü deliller genellikle sosyal medya platformlarından gelmektedir. Ermeni paramiliter yapıları (VOMA) paylaştığı üniformalı, eli silahlı, ağır silah eğitimi almış çocuk asker görüntüleri, Azerbaycan makamları tarafından “yeterli delil” olarak sunulsa da uluslararası kuruluşlar bu verileri “potansiyel ihlal” olarak nitelendirilmekte fakat “belgelenmiş suç” kategorisine sokulmamaktadır. Bunun nedeni, dijital platformlarında yayılan haberlerin manipülasyona açık olması ve çocukların sadece “sembolik” veya “propaganda” amaçlı mı yoksa “aktif kullanım” için mi kullanıldığının bu sosyal platformlardan yayınlanan görüntüler üzerinden tam olarak anlaşılmamasıdır.

Uluslararası kuruluşların raporları çocukların yaşadığı ağır tramva ve savaşın sivil maliyetini tam olarak ortaya koysa da çocuk asker kullanım konusundaki “delil sessizliği” iddiaları hukuki bir sonuca kavuşmasının önünde bir engel teşkil etmektedir. Bu delillerin sessizliği iddiaların hukuki yapısını zedelemekte ve devletler arası dezenformasyon ve propaganda savaşı zemininde tutulmaktadır.

5. Yargı Yetkisi, Sorumluluk ve Hukuki Eşikler

Yargı yetkisi, sorumluluk ve hukuki eşikler başlığı, çocuk asker kullanımına ilişkin iddiaların uluslararası ceza hukuku bakımından hangi şartlar altında yargılanabilir bir nitelik kazanabileceğini ele almaktadır. Ermenistan’ın Roma Statüsü’ne taraf olmaması, ilk bakışta Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin çatışmaya ilişkin yetkisini sınırlayan bir unsur gibi görünse de, Statü’nün toprak, vatandaşlık ve BM Güvenlik Konseyi sevki gibi farklı yetki yolları, bu tabloyu daha karmaşık hale getirmektedir. Ayrıca, çocuk asker kullanımına dair iddiaların hukuki sorumluluğa dönüşebilmesi için yalnızca normatif yasakların varlığı değil, aynı zamanda yeterli, güvenilir ve doğrulanabilir delillerin bulunması, bu delillerin suçun unsurlarıyla ilişkilendirilebilmesi ve usulî güvencelere uygun bir yargılama sürecinin işletilmesi gerekmektedir. Bu bölüm, Roma Statüsü ve ilgili literatür ışığında, söz konusu yargı yollarını ve delil eşiklerini tartışmaktadır.

5.1. UCM’nin Yargı Yetkisi ve Tetikleyici Mekanizmalar

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bir durum üzerinde yargı yetkisi kullanabilmesi için Statü'de tanımlanan belirli "tetikleyici" unsurların gerçekleşmesi gerekir. Ermenistan'ın 2020 çatışmaları sırasında Roma Statüsü'ne taraf olmaması, Mahkeme'nin otomatik yetkisini sınırlamıştır.

5.1.1: Ratione Loci (Yer Bakımından Yetki): Suçun bir taraf devletin toprağında işlenmiş olması gerekir. Ermenistan taraf olmadığı için bu yol doğrudan kapalı görünse de, Azerbaycan'ın Statü'yü kabul etmesi durumunda işlenen suçlar bu kapsamda değerlendirilebilir.

5.1.2: BM Güvenlik Konseyi Sevki: Roma Statüsü'nün 13(b) maddesi uyarınca, BM Güvenlik Konseyi durumu UCM Savcılığına sevk edebilir. Bu durumda devletin taraf olup olmadığına bakılmaksızın Mahkeme yetki kazanır; ancak bölgedeki diplomatik dengeler ve daimi üyelerin tutumu bu mekanizmanın işletilmesini zorlaştırmaktadır.

5.1.3: Vatandaşlık İlkesi: Çatışmaya dahil olan ve çocuk asker kullandığı iddia edilen paramiliter gruplar içinde UCM'ye taraf olan (örneğin Fransa veya Kanada gibi) ülkelerin vatandaşları varsa, Mahkeme bu kişiler üzerinde şahsi yetki tesis edebilir.

5.2. Bireysel Cezai Sorumluluk ve Komuta Sorumluluğu

Uluslararası hukukta sorumluluk, suçu bizzat işleyen alt düzey personelle sınırlı kalmayıp, talimatı veren veya engellemeyen üst düzey yetkililere kadar uzanmaktadır.

5.2.1: Bireysel Sorumluluk: Roma Statüsü'nün 25. maddesi uyarınca, bir suçu bizzat işleyen, emreden veya işlenmesine yardım eden kişiler cezai olarak sorumludur.

5.2.2: Üst/Komutan Sorumluluğu: Statü'nün 28. maddesi, bir askeri komutanın veya sivil üstün, emri altındaki güçlerin suç işlediğini "bilmesi veya bilmesi gerekmesi" durumunda, bunu önlemek için gerekli adımları atmamasını bir suç olarak tanımlar.

5.2.3: Etkin Kontrol Meselesi: Ermenistan ordusu ile VOMA gibi paramiliter yapılar arasındaki ilişki, "etkin kontrol" prensibi çerçevesinde incelenmelidir. Eğer bu gruplar devletin

hiyerarşisi içinde lojistik ve stratejik destek alıyorsa, eylemlerinden devletin askeri liderliği sorumlu tutulabilir.

5.3. Delil Eşiği ve İspat Standartları

Uluslararası ceza yargılamalarında mahkumiyet için aranan standart "makul şüphenin ötesinde" (beyond reasonable doubt) kanıttır.

5.3.1: Yaş Tespiti: Mağdurun suç tarihindeki yaşının resmi belgeler veya tıbbi verilerle doğrulanması gerekir. Sosyal medya görüntüleri tek başına bu eşiği aşmakta zorlanabilir.

5.3.2: OSINT ve Dijital Deliller: Açık kaynak istihbaratı (OSINT) verileri, başlangıç soruşturması için değerlidir ancak mahkemede kesin delil sayılabilmesi için saha mülakatları ve fiziksel kanıtlarla desteklenmesi şarttır.

5.3.3: Uluslararası Kuruluşların Sessizliği: Uluslararası kuruluşların raporlarında bu konuya sınırlı yer verilmesini, saha erişim kısıtlılığı ve çocuk asker kullanımına dair ispat standartlarının çok yüksek olmasıyla ilişkilendirmektedir .

Sonuç olarak; hukuki engeller ve yüksek delil eşikleri, çocuk asker iddialarının yargıya taşınmasını geciktirse de, bu durum fiili bir aklanma anlamına gelmemekte; daha çok uluslararası ceza adaletinin usulî titizliğini yansıtmaktadır.

Sonuç

İkinci Karabağ Savaşı bağlamında Ermenistan'ın çocuk asker kullandığı iddiaları, Karabağ uyuşmazlığının askeri ve siyasi boyutlarının ötesinde, uluslararası insancıl hukuk ve çocuk hakları hukuku bakımından son derece hassas bir tartışma alanı açmaktadır. Çalışma boyunca ortaya konulduğu üzere, çocuk asker kullanımı uluslararası normlar tarafından açık şekilde yasaklanmış ve belirli şartlar altında savaş suçu olarak tanımlanmıştır; ancak Karabağ özelinde

As a result, although there were private sector doubts on the BTC in the past during the 1990s, multinational energy companies became investors with a multinational consortium as the project created an alternative with political support and driving force. The Caspian Water Body (commonly known as the Caspian Sea), which is a significant obstacle in the realization of the Middle Corridor, is one of the biggest obstacles to ensuring uninterrupted transportation and communication. With the implementation of special projects on the Middle Corridor by "Consortia" consisting of multinational companies (such as the development of port and ship transportation and logistics across the Caspian), obstacles can be reduced.

Similar to the BTC project, new energy based interdependence projects will support multilateralism, and will also increase alternatives in attracting investment for developing trade and logistics.

The next sections will further evaluate why such investments are increasingly necessary as part of the rising economic prominence of the Asia-Pacific region (Indo-Pacific region when including South Asia), and why the trade expectations theory foresees such development of relations to continue.

3. Geopolitical Shift in Global Economy

Although Turkey's most important economic partner countries are the European Union countries, Turkey also sees the EU market as a more saturated market. In this context, as can be understood from the Asia Anew Initiative (MFA, 2024) approach, Turkey wants to develop its economic relations with rapidly growing Asian markets. Southeast Asian countries, India, China and other Asian countries stand out among the fastest growing countries in the global economy. Like many countries, Turkey is also inclined to revive its economic connections with these countries. It is not possible to remain indifferent to the increasing tendency to be Asia-Pacific-centered in the global economy.

bu yasağın ihlal edilip edilmediği sorusu, delil yapısındaki eksiklikler ve yargı yetkisine ilişkin sınırlamalar nedeniyle kesin olarak yanıtlanamamaktadır.

Savaşın tarihsel ve siyasi arka planı, bölgesel güç dengeleri ve Türkiye başta olmak üzere dış aktörlerin rolü dikkate alındığında, çocuk asker iddialarının taraflarca yalnızca hukuki bir mesele olarak değil, aynı zamanda “hukuk savaşı”nın ve moral üstünlük mücadelesinin bir parçası olarak kullanıldığı görülmektedir.[DİPNOT: Ataman; Özgen; Ögüt & Ülkü; Uraz] Azerbaycan makamlarının ve medyasının iddiaları, Ermenistan’ın ise bunları reddeden söylemi, uluslararası kuruluşların raporlarında ortaya çıkan boşluklarla birleştiğinde, insan hakları ihlallerinin seçici biçimde gündeme taşındığı bir bilgi alanı yaratmaktadır.

Uluslararası kuruluşların raporları, Karabağ’daki sivil kayıplar, zorunlu göç ve yerinden edilme gibi pek çok ağır ihlali belgelemekle birlikte, çocuk asker iddiaları konusunda net bir doğrulama sunmamaktadır.[DİPNOT: HRW; Turgut & Demir] Bu durum, hem bağımsız soruşturma mekanizmalarının sınırlılıklarına hem de çatışma anlarında sahadan güvenilir veri toplamanın güçlüğüne işaret etmektedir. Yargı yetkisi ve hukuki eşikler açısından bakıldığında ise, Ermenistan’ın Roma Statüsü’ne taraf olmaması ve tarafların mevcut uluslararası mekanizmaları büyük ölçüde siyasi amaçlarla kullanmaları, somut bir cezaî süreç ihtimalini daha da zayıflatmaktadır.

Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, Karabağ’daki çocuk asker iddialarının, şu aşamada, uluslararası hukuk düzleminde tam anlamıyla doğrulanmış bir savaş suçu vakasından ziyade, normatif bir çerçeve ile siyasi ve bilgi savaşı dinamiklerinin kesiştiği gri bir alanı işaret ettiği söylenebilir. Bu nedenle, gelecekte benzer iddiaların ciddiyetle ele alınabilmesi için, çatışma bölgelerinde bağımsız ve hızlı hareket edebilen soruşturma mekanizmalarının güçlendirilmesi, delil toplama standartlarının netleştirilmesi ve uluslararası mahkemelerin yargı yetkisine ilişkin tartışmaların, siyasi hesaplardan bağımsız şekilde yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda, Karabağ örneği, çocukların silahlı çatışmalardan korunmasına ilişkin mevcut uluslararası normların sadece kâğıt üzerinde değil, sahadaki pratiklerde de hayata geçirilebilmesi için bölgesel aktörler ve uluslararası toplum arasında daha tutarlı ve ilkesel bir işbirliğine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Kaynakça:

- Altınsoy, Zeynep Deniz. “Legal Assessment of Allegations of Armenia’s Child Soldier Use in Second Karabakh War”. *Review of Armenian Studies*, sy. 52 (Aralık 2025): 75-92. <https://doi.org/10.54842/ras.1786951>.
- UN General Assembly. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Treaty Series, 1577, 3.
- Human Rights Watch. (2020). *Azerbaijan: Armenian rocket attacks on Ganja*. <https://www.hrw.org/news/2020/10/30/azerbaijan-armenian-rocket-attacks-ganja>
- International Criminal Court (ICC). (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court*. <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>
- UNICEF. (2020). *Statement by UNICEF Executive Director Henrietta Fore on the impact of the fighting in the Nagorno-Karabakh conflict zone on children*. <https://www.unicef.org/press-releases/statement-unicef-executive-director-henrietta-fore-impact-fighting-nagorno-karabakh>
- Altınsoy, Zeynep Deniz. “Legal Assessment of Allegations of Armenia’s Child Soldier Use in Second Karabakh War”. *Review of Armenian Studies*, sy. 52 (Aralık 2025): 75-92. <https://doi.org/10.54842/ras.1786951>.
- Ataman, Muhittin. *Çıkmazdan çözüme Karabağ sorunu*. Seta, 2021.
- Sayev, Tuğçe. “Ermenistan’ın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü’nü (Kgaö) Iı. Dağlık Karabağ Savaşı’na Dahil Etmeye Yönelik Eylemlerinin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, sy. 2 (2023): 685-729. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1375542>.
- NeciYev, Dr Elçin. *AZERBAYCAN’IN SOVYETLEŞTİRİLMESİ SÜRECİNDE KARABAĞ PROBLEMİ*. 2011.

- Ögüt, Selman, ve Rümeysa Ülkü. Türkiye'nin II. Karabağ Savaşı'ndaki Rolünün Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. t.y.
- Özgen, Cenk. "44 Günün Ardından: 2020 Karabağ Savaşı'nın Askeri Açısından Analizi". Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 7, sy. 1 (2021): 104-23. <https://doi.org/10.46849/guiibd.849560>.
- Rome Statute of the International Criminal Court. t.y.
- Turgut, Arzu, ve Ali Faik Demir. "The Issue Of Azerbaijani Internally Displaced People And Armenian Refugees In Karabakh". İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 16, sy. 1 (2025): 126-39. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.1534259>.
- Uraz, Onur. "Sıcak Savaştan Hukuk Savaşına: Bir Moral Üstünlük Mücadelesi Olarak Azerbaycan'ın Ve Ermenistan'ın Uluslararası Hukuktaki Girişimleri". Uluslararası Suçlar ve Tarih, sy. 23 (Eylül 2022): 29-66. <https://doi.org/10.54842/ustich.1176671>.
- International Committee of the Red Cross (ICRC). (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I). Erişim adresi: <https://ihl.databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>
- International Criminal Court (ICC). (2012). The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06. Judgment pursuant to Article 74 of the Statute. Erişim adresi: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CaseInformationSheets/LubangaEng.pdf>
- Schabas, W. A. (2017). The International Criminal Court: A commentary on the Rome Statute. Oxford, UK: Oxford University Press.
- United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. Treaty Series, 1577, 3. Erişim adresi: https://www.ohchr.org/en/instruments_mechanisms/instruments/convention-rights-child
- United Nations. (2000). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. Erişim adresi: https://www.ohchr.org/en/instruments_mechanisms/instruments/optional-

- Birleşmiş Milletler. (1989). Çocuk haklarına dair sözleşme. 20 Nisan 2026 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme> adresinden erişildi.
- Birleşmiş Milletler. (2000). Çocukların silahlı çatışmalara dahil olmamaları konusundaki çocuk haklarına dair sözleşmeye ek ihtiyari protokol.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi. (1998). Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü. 21 Nisan 2026 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/roma-statu_su.tr.mfa adresinden erişildi.
- Ataman, M. (2021). Karabağ zaferi: Bölgesel ve küresel yansımalar. İstanbul: SETA Yayınları.
- (Uluslararası Ceza Mahkemesi [UCM], 1998, m. 8)
- (Birleşmiş Milletler [BM], 1989, m. 38) veya (BM, 2000, m. 4)
- UNICEF. (2007). The Paris Principles: Principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/protection/paris-principles>
- Amnesty International. (2021). In the line of fire: Civilian casualties from unlawful strikes in the Armenian-Azerbaijani conflict over Nagorno-Karabakh. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur55/3334/2021/en/>

HUMAN MOBILITY AND CRISIS MANAGEMENT IN THE BALKANS: Political Actors and Institutional Responses

Boğaçan Perçin

Bilkent University,

Department of Political Science and International Relations,

ORCID: 0009-0005-7403-2827, e-mail: bogacpercin06@gmail.com

Abstract

This study examines how increasing human mobility in the Balkans shapes political discourse, crisis management practices, and institutional responses at the national and regional levels. Focusing on selected Balkan countries, the research analyzes the role of key political actors in framing migration and mobility as issues of security, identity, and governance. It further evaluates how security institutions and public administrations respond to these dynamics through border management and integration policies. By combining a historical overview with an actor-centered and institutional approach, the study seeks to highlight both convergences and divergences in Balkan states' handling of human mobility and associated crises.

Keywords: Balkans; human mobility; migration governance; crisis management; political actors; border security; integration policies

Öz

Bu çalışma, Balkanlar'da artan insan hareketliliğinin siyasal söylem, kriz yönetimi pratikleri ve kurumsal yanıtlar üzerindeki etkisini incelemektedir. Seçilen Balkan ülkeleri odağında, göç ve hareketlilik olgusunun güvenlik, kimlik ve yönetim eksenlerinde siyasi aktörler tarafından nasıl çerçeveslendiği analiz edilmektedir. Çalışma ayrıca güvenlik kurumları ve kamu idarelerinin sınır yönetimi ve entegrasyon politikaları aracılığıyla bu sürece verdikleri yanıtları değerlendirmektedir. Tarihsel arka planı aktör odaklı ve kurumsal bir yaklaşımla birleştiren inceleme, Balkan ülkelerinin insan hareketliliği ve ilgili krizleri ele alış biçimlerindeki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar; insan hareketliliği; göç yönetimi; kriz yönetimi; siyasi aktörler; sınır güvenliği; entegrasyon politikaları

Introduction

The Balkans have long been marked by complex patterns of human mobility shaped by war, state dissolution, and shifting borders, and today the region functions simultaneously as a transit corridor, a destination, and a security buffer on Europe's periphery. In this contemporary setting, human mobility intersects with European integration dynamics, renewed great-power competition, and protracted conflicts in the Middle East and Central Asia, placing sustained pressure on political decision-makers and security institutions in the region. At the same time, debates over labels such as "Western Balkans" reveal how the region's geography and identity are discursively recast in ways that both securitize mobility and marginalize certain actors, including Turkey, from Europe's imagined political space. Against this backdrop, the study examines how selected Balkan states conceptualize and manage human mobility as an issue of security, identity, and governance, and how key political and institutional actors respond to related crises.¹

Historically, the region has experienced significant demographic shifts driven by the dissolution of empires, the World Wars, and the ethnic conflicts of the post-Yugoslav era. Today, the Balkans serve as a primary transit route for migrants and refugees seeking to reach the European Union. Considering these dynamics, the primary research questions of this report are twofold: How do domestic political actors instrumentalize the migration crisis in their respective national discourses, and to what extent do state institutions possess the capacity to execute these politically driven security mandates? Methodologically, this study adopts a comparative perspective, using actor and discourse analysis to deconstruct the narratives of political elites while simultaneously assessing the operational realities of border management agencies.

1. Historical and Conceptual Framework: Human Mobility and Crisis Management in the Balkans

Patterns of human mobility in the Balkans have been shaped by imperial legacies, state dissolution, and successive waves of war induced displacement, making the region a paradigmatic case of how migration, security, and identity intersect over time. The post Yugoslav landscape has added new layers of institutional fragility and contested borders to older cleavages.

[1] Teoman Ertuğrul Tulum, "Balkanlar 2016: Belirsizlik İçinde Bütünleşme Arayışları," AVİM Analiz, no. 2017/2 (9 Ocak 2017), erişim 21 Nisan 2026

At the same time, the European Union's enlargement and conditionality policies have redefined the region as a liminal "outside inside" space of Europe. At the same .

time, discursive inventions such as the "Western Balkans" have contributed to a conceptual fragmentation that obscures the historical and geographical continuity of the Balkans and implicitly relegates some states and societies to the margins of "Europe."²

In this study, the term "human mobility" is used in a broad sense to encompass forced displacement, asylum-seeking, labor migration, and short-term transit movements, rather than only long-term settlement. This wider understanding is necessary to capture the layered ways in which people move into, through, and out of the Balkans and how these movements interact with shifting security discourses and policy responses.

To fully grasp the current dynamics, it is essential to trace the historical trajectory of mobility in the peninsula, which has shifted from producing refugees during the 1990s conflicts to serving as a prominent transit zone for intercontinental migration. Conceptually, the term "crisis" in this context denotes a sudden influx that overwhelms existing bureaucratic and physical infrastructures, rather than the mere presence of migrants. Concurrently, the notion of "security" has been broadened; it is no longer confined to traditional military threats but encompasses border integrity, societal cohesion, and the human security of the displaced populations. Within the broader European security architecture, the Balkans have been strategically positioned as an externalized buffer. The EU's reliance on the region to stem migration flows has effectively transformed the national borders of these transit states into the de facto external frontiers of Europe.

[2] Akın Sağıroğlu, "Bosna-Hersek ve Sırbistan'da Euroseptisizm: Batı Balkanlarda Avrupa Birliği'ne Bakış," *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi* 2, no. 1 (2017): 20–3

2. Political Actors and Migration Discourse in Selected Balkan States

Political actors in the Balkans have framed human mobility and migration through a dense web of narratives about security, sovereignty, identity, and Europeanness. In candidate and potential-candidate states such as Serbia and Bosnia-Herzegovina, Eurosceptic discourses draw on historical grievances, institutional weaknesses, and fears of external interference, while pro-EU elites present integration as the only viable pathway to stability and prosperity. These tensions intersect with broader European narratives that increasingly distinguish between “European” and “Balkan” spaces, reproducing hierarchies and divisions that shape debates over migration and crisis management in domestic arenas. In Serbia, for example, governing parties have often adopted a pragmatic tone that combines formal commitment to EU integration with securitized rhetoric on transit routes and border control. At the same time, opposition and activist groups emphasize legal safeguards, human rights, and the risks of informal push backs. In Bosnia-Herzegovina, by contrast, migration debates are filtered through the country’s fragmented institutional structure and ethno-political cleavages, with different entity-level authorities and ethnic parties invoking migration as either a security threat, a burden unfairly imposed by Europe, or a test of state functionality.

Across these cases, media outlets and social networks play a crucial role in amplifying and polarizing migration narratives, circulating images of “flows” and “crisis” that can legitimize restrictive measures or mobilize solidarity. Public debates on talk shows, in tabloids, and on online platforms frequently blur the lines between humanitarian concern and security panic, reinforcing the divide between “deserving” and “undeserving” migrants and shaping the room to maneuver available to political elites.³

[3] Ayşe Çiftçi, “Avrupa Birliği’nin Batı Balkanlar’da Genişleme Politikası,” *İğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(2) (2018): 138-147, <https://izlik.org/JA76TE23XU>

3. Institutional Responses: Border Security, Policing, and Public Administration

Institutional responses to human mobility along the Balkan corridor have oscillated between facilitation, containment, and deterrence, often within a highly securitized policy environment. As conflicts in Syria, Iraq, Afghanistan, and beyond pushed large numbers of people towards Europe, transit countries in the Balkans developed a mix of ad hoc registration systems, temporary reception facilities, push back practices, and border closures, frequently under explicit or implicit pressure from the European Union. These measures have exposed not only the limited administrative capacity and fragmented governance structures of many Balkan states, but also the human rights costs of externalizing migration control to the EU's periphery.⁴

4. Regional and European Dimensions: Cooperation, Tensions, and Policy Coordination

At the regional level, the governance of human mobility in the Balkans is deeply entangled with the European Union's enlargement agenda, crisis driven policy instruments, and evolving security priorities. Berlin, Vienna, and Brussels have promoted successive "Western Balkans"

initiatives that seek to bind selected states more closely to the EU through conditional financial assistance, infrastructure projects, and migration management schemes. Yet as AVIM analyses underline, this approach risks fragmenting the historical and geographical unity of the Balkans, marginalizing key regional actors such as Turkey, and reproducing asymmetric dependencies that complicate genuine cooperation on migration and crisis management.

From a policy perspective, the findings suggest the need for three broad shifts. First, European and regional stakeholders should move beyond emergency-driven, security-centric frameworks and invest in durable, rights-based governance of mobility that strengthens institutional capacity rather than merely outsourcing control. Second, dialogue mechanisms that bring together central governments, local administrations, civil society, and regional actors are required to mitigate the polarizing effects of media driven narratives and to rebuild a measure of trust. Third, revisiting the language and categories through which the Balkans are conceptualized – including the "Western Balkans" label – could help reduce the symbolic marginalization that underpins many of the tensions surrounding migration and crisis management, and open space for a more inclusive understanding of Europe's political and security community.

[4] E sra İbrahimağaoğlu,. Balkan Koridorundaki Ülkelerin Göçmen Politikaları (yayın yeri: yayınevi/kurum, yıl), erişim 21 Nisan 2026,

Bibliography

Çiftçi, Ayşe “Avrupa Birliği’nin Batı Balkanlar’da Genişleme Politikası,” iğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1(2) (2018): 138-147, <https://izlik.org/JA76TE23XU>

İbrahimağaoğlu, Esra. “Balkan Koridorundaki Ülkelerin Göçmen Politikaları.” Platform: Müslüman Dünyanın Gündemi, 25 04 2023. <https://platform.ilke.org.tr/analizler/balkan-koridorundaki-ulkelerin-gocmen-politikalari/> . 21 Nisan 2026.

Sağiroğlu, Akın. “BOSNA-HERSEK VE SIRBİSTAN’DA EUROSEPTİSİZM: BATI BALKANLARDA AVRUPA BİRLİĞİ’NE BAKIŞ.” Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi 2, no. 1 (2017): 145–178. Erişim 21 Nisan 2026. [10.30784-epfad.311870-326435.pdf](https://www.ekonomi-politika-finanis.org.tr/icerik/10.30784-epfad.311870-326435.pdf).

Tulun, Teoman Ertuğrul Tulun. “Balkanlar 2016: Belirsizlik İçinde Bütünleşme Arayışları.” Avrasya İncelemeleri Merkezi Yorum Serisi 2017, no. 2 (2017): 145–178. Erişim 21 Nisan 2026. <https://avim.org.tr/tr/Analiz/BALKANLAR-2016-BELIRSIZLIK-ICINDE-BUTUNLESME-ARAYISLARI> .

Polis Akademisi. Balkanlarda Barış ve Güvenlik. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2025. <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/balkanlarda-baris-ve-guvenlik.pdf> . Erişim 21 Nisan 2026.

